

Kilpailukykyä, kasvua ja kontrollia

Kriittinen diskurssianalyysi eduskunnan tekoälyä koskevasta ajankohtaiskeskustelusta

Valtio-oppi/Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Pro gradu -tutkielma

Aaron Kling

31.5.2026

Turku

Pro gradu -tutkielma

Koulutusohjelma, oppiaine: Valtiotieteiden maisteri, valtio-oppi

Tekijä: Aaron Kling

Otsikko: Kilpailukykyä, kasvua ja kontrollia - kriittinen diskurssianalyysi eduskunnan tekoälyä koskevasta ajankohtaiskeskustelusta.

Ohjaajat: Yliopistonlehtori Anna Kronlund, Valtio-opin professori Maija Setälä

Sivumäärä: 76 sivua

Päivämäärä: 31.5.2026

Tiivistelmän tyyli on **Abstract**.

Tässä tutkielmassa tarkastelen, millaisin diskurssein tekoälystä keskusteltiin ja miten tekoälyä politisoitiin tai depolitisoitiin eduskunnan ajankohtaiskeskustelussa syksyllä 2024. Tutkielman tavoitteena on analysoida, millaisia diskursseja kansanedustajien puheenvuoroissa esiintyy tekoälystä puhuttaessa ja millaiseen asemaan nämä diskurssit asettivat tekoälyn suhteessa politiikkaan. Tutkimusaineisto koostuu eduskunnan täysistuntopuheenvuoroista, joita analysoidaan Norman Fairclough'n (2015) kriittisen diskurssianalyysin avulla. Tutkielman teoreettinen viitekehys pohjautuu Kari Palosen ym. (2019) politisoitumisen ja depolitisoitumisen käsitteiden teorioihin. Tätä täydennän Mark Brownin (2015) kehikolla tieteen ja politiikan suhteesta. Analyysissa tunnistin aineistosta kaksi keskeistä diskurssia, mahdollisuuksien diskurssin ja riskien diskurssin. Mahdollisuuksien diskurssissa tekoälyä käsiteltiin talouskasvun, kilpailukyvyn, innovaatioiden ja teknologisen kehityksen näkökulmasta. Tekoälyn kehitys esitettiin välttämättömänä Suomen tulevaisuuden menestykselle, mikä sisälsi myös depolitisoivia piirteitä. Tekoälyn kehitys esitettiin väistämättömänä kehityksenä, jota ei tulisi hidastaa poliittisesti. Riskien diskurssissa puolestaan korostuivat demokratiaan, työelämään, eriarvoisuuteen ja sääntelyyn liittyvät huolet. Tässä diskurssissa tekoäly näyttäytyi poliittisena kysymyksenä, joka edellyttää demokraattista ohjausta ja yhteiskunnallista päätöksentekoa. Tutkielman tulokset osoittavat, että tarkastellussa parlamentaarisessa tekoälykeskustelussa vallalla olivat teknologiaoptimistiset ja kilpailukykyä korostavat puhetavat, kun taas kriittiset näkökulmat jäivät niihin nähden toissijaisiksi. Samalla keskustelu osoittaa, ettei tekoälyä käsitellä pelkästään teknologisenä kysymyksenä, vaan myös poliittiseen valtaan, yhteiskunnallisiin arvoihin ja demokratiaan liittyvänä ilmiönä.

Avainsanat: tekoäly, eduskunta, politisoituminen, depolitisoituminen, kriittinen diskurssianalyysi, tiedepolitiikka, teknologiapolitiikka

Tätä pro gradu -tutkielmaa tehdessä on generatiivista tekoälyä hyödynnetty lähdekirjallisuuden hakemisessa, lähdeviitteiden muotoilun apuna, oikolukemisen tukena sekä vieraskielisten lainausten käännosten tarkastamisessa. Käytettyjä työkaluja ovat olleet Scopus AI, ChatGPT 5.1 ja Claude Sonnet 4,6, joista kahta viimeisintä on käytetty Turun yliopiston tarjoaman ai.utu.fi - palvelun kautta.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Tekoälyn teknologiana ja poliittisena kysymyksenä	9
2.1	Mitä tekoäly on?	9
2.2	Tekoälyyn liitetyt odotukset ja uhkakuvat	11
2.3	Tekoäly puhututtaa parlamenteissa ympäri maailman	13
2.4	Tekoäly suomalaisessa poliittisessa keskustelussa	14
3	Teoreettinen viitekehys: Politisoituminen, tiede ja politiikka	16
3.1	Tekoälyn politisointi	18
3.2	Tiede ja politiikka tekoälykeskustelussa	20
3.3	Parlamentaarinen tekoälykeskustelu	24
4	Menetelmä ja aineisto	26
4.1	Diskurssianalyysi metodina	26
4.2	Kriittinen diskurssianalyysi	28
4.3	Parlamenttipuheen analysointi kriittisen diskurssianalyysin keinoin	38
4.4	Tekoälyä koskevat eduskuntakeskustelut aineistona	42
5	Analyysi: Mahdollisuuksia, riskejä ja mahdollisia riskejä	51
5.1	Mahdollisuuksien diskurssi	53
5.2	Riskien diskurssi	56
5.3	Yhteenveto diskursseista	60
6	Johtopäätökset	64
	Lähteet	68

1 Johdanto

Sitten täytyy kyllä sanoa, että varmaan joku saattaisi ajatella, että jos meidät täällä korvaisi tekoälyllä, niin ei tiedä, huonontuisivatko asiat, mutta toivotaan, että edelleen ihmismielelle myös päätöksenteossa sijaa riittää. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Edeltävä pohdinta kuultiin syyskuussa 2024 Sosiaalidemokraattisen puolueen kansanedustaja Joona Räsänen puheenvuorossa, kun eduskunnassa oli meneillään tekoälyä koskeva ajankohtaiskeskustelu. Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin, kuinka Räsänen kollegoineen, eduskuntaan kansanedustajiksi valitut ihmiset, puhuvat tekoälystä, joka kehittyä teknologiana nopeammin kuin lainsäädäntö ehtii seurata perässä. Tutkielma tarkastelee tarkemmin sitä, kuinka tekoälyä politisoidaan Suomen eduskunnassa 17.9.2024 käydyssä ajankohtaiskeskustelussa otsikolla ”Tekoäly Suomen tulevaisuuden menestystekijänä ja yhteiskunnallisten haasteiden aiheuttajana.” (Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Tässä tutkielmassa vastaan kahteen tutkimuskysymykseen, jotka ovat: ”Millaisia diskursseja kansanedustajat käyttävät tekoälystä eduskunnan ajankohtaiskeskustelussa syyskuussa 2024?” ja ”Miten kansanedustajien diskursseissa politisoidaan tai depolitisoidaan tekoälyä?” Käytän aineistonani eduskunnan ajankohtaiskeskustelua, josta johdannon alussa oleva lainauskin on.

Ensimmäinen tutkimuskysymyksistä on luonteeltaan kuvailevampi, toinen taas teoreettisempi ja vastaa siihen, mitä tunnistetut diskurssit kertovat tekoälyn poliittisesta asemasta Suomen eduskunnassa. Tämä järjestys vastaa myös analyysin kulkua, jossa tunnistan ensin diskurssit, minkä jälkeen analysoin niiden suhdetta politisoitumiseen.

Hyödynnän tutkielmani metodina Norman Fairclough’n (2015) kolmeen tasoon pohjautuvaa kriittistä diskurssianalyysia. Fairclough’n kriittinen diskurssianalyysi rakentuu tekstin, vuorovaikutusten ja kontekstin tasojen analyysille. Politisoitumista katson ensisijaisesti Kari Palosen ym. (2019) määrittelemien politisoitumisen ja depolitisoitumisen käsitteiden kautta, jonka lisäksi käsittelen tieteen ja politiikan suhdetta Mark Brownin (2015) tieteen poliittisuuden kehikon avulla.

Poliittisen puheen laadullinen ja kriittinen analyysi on politiikan tutkimuksessa kasvava suuntaus (Sengul 2019), jota tämäkin tutkielma täydentää. Aikaisempi tutkimus parlamentaarisesta tekoälykeskustelusta Euroopassa on verrattain vähäistä, vaikka tekoälyn tulevaisuutta ja nykyhetkeä muovaavana teknologiana on muutoin yleistynyt laaja-alaisesti tutkimuksen kentällä (ks. esim. Koistinen 2025, Goldman 2024).

Suomalaisessa edustukselliseen demokratiaan perustuvassa järjestelmässä on kuitenkin erityisen kiinnostavaa tarkastella parlamentarisessa kontekstissa esiintyvää tekoälydiskurssia, sillä vaaleilla valittujen kansanedustajien mielipiteellä on merkitystä sille, millaisena suomalaisessa politiikassa tekoäly nähdään. Tutkielmani tarjoaakin panoksen sekä parlamentaarisen poliittisen puheen tutkimukseen, että osaltaan myös teknologiapolitiikan tutkimukseen. Keskityn tutkielmassani erityisesti tekoälyteknologioihin ja diskurssiin niistä. Keskustelu tekoälyteknologioista linkittyy myös keskusteluihin tekoälyn tutkimuksesta, mutta oman tarkasteluni kiintopiste on itse teknologioissa eikä niinkään tutkimuksessa.

Tekoälyn osalta lainsäädäntövallan keskittyessä Euroopan unionille (SEUT luku 3 artikla 114) on silti merkityksellistä tarkastella kansallisen parlamentin demokraattisesti valittujen edustajien puheenvuoroja tekoälystä. Kansallisessa lainsäädännössä on huomioitava EU-lain ensisijaisuus, mutta myös tekoälyn alati kasvava rooli eri teollisuuden- ja yhteiskunnan aloilla. Tämän tähden suomalaisten kansanedustajien tapa käsittää tekoäly, sen mahdollisuudet, riskit ja haasteet, vaikuttaa konkreettisesti siihen, miten kansalliset toimijat siihen suhtautuvat ja millaista toimintaympäristöä suomalaisille yrityksille ja hallinnon toimijoille tavoitellaan.

Eduskunnassa käydyn keskustelun laajuus ja moninaisuus tekevät siitä yhteiskunnallisesti merkittävän sekä kiinnostavan tutkimuskohteen.

Lähetekeskusteluihin verrattuna ajankohtaiskeskustelu on erityisen kiinnostava paikka tutkia diskursseja, sillä keskustelu ei tähtää lainsäädäntöön. Ajankohtaiskeskustelussa kansanedustajilla on vapaampi mahdollisuus puhua ”omalle yleisölleen”. Toki eduskunnassa muutenkin puhutaan omille yleisöille (Pekonen 2011), mutta koska puoluekuri ei rajoita edustajien puhetta, tarjoaa ajankohtaiskeskustelu siihen erityisen otollisen ympäristön.

Euroopan unionin säätäessä asetuksen tekoälystä ei sääntelyä tarvitse tehdä Suomen eduskunnassa, joten sen rooli jää pienemmäksi Euroopan unionin asetusten tullessa voimaan suoraan jäsenmaissa. Pääosin jäsenmaiden tehtäväksi jää muuttaa kansallinen lainsäädäntö yhteensopivaksi EU-asetuksen kanssa, mutta asetuksen sisältöön muutoksia ei voida enää tässä vaiheessa tehdä. Eduskunnan rooli onkin reagoiva, ei aktiivisesti toimiva. Eduskunnassa on kuitenkin käsitelty useasti tekoälyyn liittyviä aloitteita tai käyty siihen liittyvää keskustelua, EU-asetuksen tiimoilta sekä asetusta laajemmin. Hallitus antoi huhtikuussa 2025 esityksen muutoksista, joita Suomen lakiin on tehtävä EU:n tekoälyasetuksen takia. Lähetekeskustelu käytiin 14.5., keskustelussa käytettiin elinkeinoministeri Wille Rydmanin (ps.) esittely- ja vastauspuheenvuorojen lisäksi seitsemän puheenvuoroa. Näistä kolme esitti oppositiopuolueeseen kuuluva kansanedustaja. (Eduskunta PTK 50/2025 vp.)

Jo ennen tätä, maaliskuussa 2024, eduskunnassa käytiin lähetekeskustelu lakialoitteesta, jonka ensimmäinen allekirjoittaja oli Sosiaalidemokraattien (SDP) Timo Harakka. Lakialoitteen allekirjoitti Harakan lisäksi 16 kansanedustaja, joista valtaosa SDP:stä, kolme kokoomuksesta, kaksi vasemmistoliitosta sekä yksi vihreistä. Lakialoite tähtää rikoslain muuttamiseen siten, että lakiin lisättäisiin uusi pykälä törkeästä identiteettivarkaudesta. Aloitteen taustalla on huoli teknologian ja erityisesti tekoälyn avulla tehtävistä identiteettivarkauksista ja petoksista. Lähetekeskustelussa käytettiin neljä puheenvuoroa, joista kaksi piti SDP:n Joona Räsänen. Muut puheenvuorot piti Räsäsen puoluetoveri Niina Malm sekä kokoomuksen Pauli Kiuru. Kaikki puheenvuorot olivat aloitetta kannattavia. Lähetekeskustelun päätteeksi lakialoite lähetettiin lakivaliokuntaan. (Eduskunta PTK 22/2024 vp.)

Vuonna 2024 käytiin myös toinen tekoälyyn keskittyvä keskustelu. Se oli tämän tutkielman aineistona toimiva ajankohtaiskeskustelu tekoälystä Suomen tulevaisuuden menestystekijänä ja yhteiskunnallisten haasteiden aiheuttajana, joka käytiin 17.9.2024. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Kyseinen keskustelu valikoitui tutkielman aineistoksi, sillä siinä käsitellään ainoastaan itsessään tekoälyä, eikä esimerkiksi osana EU-lakia tai rikoslakia. Valittu ajankohtaiskeskustelu sisältää myös laajasti puheenvuoroja eri puolueiden edustajilta ja useilta eri kansanedustajilta. Keskustelun aikaan syksyllä 2024 hallituksen muodostivat kokoomus, perussuomalaiset, kristillisdemokraatit ja

RKP. Oppositiossa ovat SDP, keskusta, vihreät, vasemmistoliitto sekä yhden edustajan eduskuntaryhmät liike nyt ja Timo Vornanen.

Eurooppalainen lainsäädäntö jättää jäsenmaille harkintavaltaa siihen, kuinka tekoälyä ja siihen pohjautuvia teknologioita käytetään esimerkiksi hallinnossa ja vaikkapa koulutuksessa ja terveydenhuollossa. Näillä aloilla EU:n rooli on lähinnä tukea ja koordinoida jäsenmaiden toimia. (EU:n tekoälyasetus 2024, SEUT artikla 165, artikla 168.) Myös teknologiapolitiikan sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiopolitiikan rahoituksen jakaminen ja muun rahoituksen mahdollisuudet vaikuttavat siihen, minkälaista tekoälykehitystä nähdään ja minkälaiseen kehitykseen valtiovalta kannustaa. Onkin tulevaisuuden politiikkatoimien kannalta merkityksellistä, nähdäänkö tekoäly jonakin, jota tulee säädellä, sellaisena, mikä luo kasvua kuin itsestään tai kenties aikakautemme suurimpana turvallisuushkana tai geopoliittisena aseena.

Kesäkuussa 2024 annettu Euroopan unionin tekoälyasetus on ensimmäinen laatuaan maailmassa. Pitkän poliittisen työn tuloksena syntyneellä asetuksella luodaan raamit eurooppalaiselle tekoälyn käytölle, kehitykselle ja kuluttajansuojalle. (Euroopan unionin virallinen lehti 2024.) Tekoälyasetusta kritisoi muun muassa kehityksen pysäyttävänä. Euroopassakin laajimmin käytettyjä kielimalleja ovat amerikkalaiset mallit, eikä sääntelyä pidetä suurena kilpailuetuna eurooppalaiselle teknologiateollisuudelle. Eurooppalaiselle kansalaiselle asetusta toki kuitenkin huomattavan lisän kuluttajansuojan lisäksi yksityisyyden suojaan. (Hacker ym. 2023.) Toisaalta kaikki ulkomaisetkin tekoälymallien kehittäjät joutuvat sopeutumaan Euroopassa paikalliseen lainsäädäntöön.

Aloitin tutkielmani käymällä läpi tekoälyn historian ja toiminnan perusteet, sillä tekoälystä on tullut viime vuosina merkittävä yhteiskunnallisen keskustelun aihe sen muuttaessa perustavanlaatuisesti yhteiskunnan peruspilareiden kuten työn, koulutuksen ja terveydenhuollon rakenteita ja näin myös päätöksenteon toimintaympäristöä (Cihon ym. 2023). Etenen esittelemällä muutamia esimerkkejä tekoälyn parlamentaarisesta käsittelystä ulkomailla, jonka jälkeen käsittelen tekoälyä suomalaisen politiikan kentällä. Luvussa kolme luon katsauksen tämän pro gradu -työn teoreettiseen viitekehykseen eli politisoitumisen sekä tiedepoliitiikan hahmottamisen

teorioihin. Luvussa 4 esittelen käyttämäni aineiston sekä diskurssianalyysin metodina ja perustelen kriittisen diskurssianalyysin käytön tässä tutkielmassa. Kuvaan diskurssianalyysin laajuutta ja sivuan muita mahdollisia diskurssianalyysin muotoja. Lopulta luku 5 sisältää analyysin aineistossani esiintyvistä diskursseista, jota seuraa johtopäätökset esittelevä luku 6.

2 Tekoälyn teknologiana ja poliittisena kysymyksenä

Aloitan luvun 2 käsittelemällä tekoälyä teknologiana ja kuvaamalla laveasti yleisessä käytössä olevien suurien kielimallien toiminnan perusteita. Teknisen kuvauksen jälkeen käyn läpi tekoälyn asemaa yhteiskunnassa ja siihen ladattuja toiveita ja uhkakuvia, jonka jälkeen tarkastelen, kuinka tekoälyä on käsitelty parlamentaarisisessa keskustelussa kansainvälisesti. Päätän luvun kuvaukseen tekoälystä suomalaisessa parlamentaarisisessa politiikassa.

2.1 Mitä tekoäly on?

Tekoäly ei ole pelkästään yksi teknologia vaan joukko erilaisia teknisiä ratkaisuja, joiden yhteisenä nimittäjänä on toiminta itsenäisesti ilman jatkuvaa ihmisen ohjausta.

Tekoälylle on monia määritelmiä, mutta erään lavean määritelmän mukaan tekoälyllä tarkoitetaan järjestelmää, joka toteuttaa tehtäviä, joiden tekeminen vaatii ihmiseltä älyä. Tekoälynä voidaan siis pitää mitä tahansa teknistä ohjelmistoa, joka toimii itsenäisenä agenttina, eli voi tehdä päätöksen seuraavasta toiminnosta ilman, että käyttäjä erikseen käskee. Tällainen on esimerkiksi shakkia pelaava tietokoneohjelma, joka pystyy käymään samanaikaisesti läpi useampia vaihtoehtoisia siirtoja kuin ihminen pystyy. Toisaalta tekoälyä on myös suuri kielimalli, joka ennakoii käyttäjän syötteiden perusteella seuraavan toiminnon. (Russell & Norvig 2020, 2–5). Näiden välillä on kuitenkin merkittävä toimintalogiikan ero, joka on tärkeää pitää mielessä erityisesti vanhempaa tekoälykeskustelua tarkasteltaessa.

Nykyaikaisen tekoälyn keskeinen mahdollistava teknologia on koneoppiminen, jolla tarkoitetaan ohjelmiston kykyä kehittyä pohjatiedon perusteella. Koneoppimisessa hyödynnetään neuroverkkoja, jotka ihmisaivojen toimintaa imitoimalla yhdistävät tietoja toisiinsa. (Russell & Norvig 2020, 12, Tuominen & Neittaanmäki 2019, 6). Neuroverkot muodostuvat syöte-, käsittely- ja ulostulokerroksista, joiden kautta käyttäjän syötteiden pohjalta muodostuu lopputulos. Kun neuroverkossa on useita käsittelykerroksia, puhutaan syvistä neuroverkoista. (Tuominen & Neittaanmäki 2019, 6–8). Juuri syviin neuroverkkoihin perustuvan syväoppimisen avulla on pystytty luomaan nykyisin

yleisessä käytössä olevat suuret kielimallit. Käänteentekevä hetki syväoppimisen kehityksessä oli vuoden 2012 ImageNet-kilpailu, jossa grafiikkaprosessoripohjainen neuroverkko osoitti ylivoimaisuutensa perinteisiin yleisprosessoripohjaisiin menetelmiin nähden ja loi pohjan nykyisille suurille kielimalleille. (Abdalla ym. 2020, 3, 6.)

Neuroverkko muodostuu siis syötekerroksesta, käsittelykerroksesta tai -kerroksista sekä ulostulokerroksesta. Syötekerros käsittää sen, mitä käyttäjä neuroverkkoon syöttää, ulostulokerroksen kautta verkon käsittelemä tieto tulee käyttäjän saataville. Välissä olevia käsittelykerroksia kutsutaan myös niiden luonteen vuoksi piilokerroksiksi. (Tuominen & Neittaanmäki 2019, 6–8). Syviin neuroverkkoihin liittyy keskeisesti niin sanottu mustan laatikon ongelma, joka juontuu piilokerrosten suuresta määrästä. Piilokerroksissa tapahtuva tietojen yhdistäminen jää katveeseen tavalla, jota eivät aina ymmärrä edes neuroverkon kehittäjät itse. (Raiaan 2024, 26848–26849.) Ongelma on merkityksellinen paitsi teknisesti, mutta siitä muodostuu poliittinen ongelma silloin, kun syviä neuroverkkoja halutaan käyttää mihin tahansa ihmisiä koskevaan päätöksentekoon. Kun päätöksenteon logiikka ei ole avattavissa, demokraattinen valvonta vaikeutuu.

Arkikielessä tekoälyllä viitataan nykyään usein nimenomaan suuriin kielimalleihin, joiden toiminta perustuu laajaan koulutusaineistoon ja jotka tuottavat käyttäjälle luonnollista kieltä käyttäen vastauksia ennakoimalla todennäköisintä seuraavaa jatkoa käyttäjän syötteen perusteella. Viimeistään ChatGPT:n julkaisusta marraskuussa 2022 lähtien kielimallimuotoinen tekoäly on dominoinut julkista keskustelua (OpenAI 2022). Tekoälystä puhuttaessa on kuitenkin varottava anakronistisia tulkintoja. Se mitä tekoäly tarkoittaa lukijalle vuonna 2026 on hyvin eri asia kuin se, mitä se tarkoitti keskustelijalle vuonna 1985 tai edes 2018. Tämä on keskeistä tässäkin tutkielmassa, jossa tarkastellaan tekoälyä ja sen historiaakin suomalaisessa poliittisessa keskustelussa.

2.2 Tekoälyyn liitetyt odotukset ja uhkakuvat

Tekoälyyn liitetyt odotukset ovat olleet historiassa korkeat ja moninaiset ja ovat sitä edelleen. Tuottavuuden kasvu, terveydenhuollon tehostuminen ja tieteellisen tutkimuksen nopeutuminen ovat esimerkkejä odotuksista, joita tekoälyn kehitykseen on liitetty (ks. esim. Eduskunta PTK 86/2024 vp). Burton ym. (2024) näkevät suurissa kielimalleissa myös mahdollisuuksia kehittää kollektiiviseen älykkyyteen pohjautuvaa päätöksentekoa, jossa entistä suuremman ihmisjoukon näkemykset voidaan ottaa huomioon entistä tehokkaammin. Optimaalisen lopputuloksen saavuttaminen edellyttää kuitenkin tekoälyn harkittua ja avointa käyttöä.

Mahdollisuuksien rinnalla tutkimuksissa on tunnistettu runsaasti tekoälyn kohdistuvia ja sen mukanaan tuomia riskejä. Suuret kielimallit vaativat suuren määrän koulutusdataa, jonka takia mallien kouluttamiseen liittyy yksityisyys- ja turvallisuusriskejä. Koulutusaineisto saattaa sisältää arkaluontoista, vääristynyttä tai tekijänoikeuksien alaista tietoa. (Shang ym. 2025, Wang ym. 2025, Raiaan 2024.) Tekoälyjärjestelmien on havaittu myös uusintavan ja vahvistavan olemassa olevia syrjiviä rakenteita muun muassa rodun ja sukupuolen suhteen (Hoffman ym. 2024, Howard & Borenstein 2018). Esimerkiksi GPT-4 -mallin on havaittu liittävän negatiivisempia stereotypioita tummemman ihonvärin omaavien käyttämiin englannin kielen rakenteisiin. Havaitut stereotypiat eivät kuitenkaan olleet yhtä suuria itsessään ihmisistä, mutta kieleenkin liittyvät stereotypiat vaikeuttavat murteen puhujien työnsaantia, mikäli rekrytointiprosessissa käytetään vinoumia toisintavaa kielimallia. (Hofmann ym. 2024, 149–150.) Tekoälyn kehitystä on myös luonnehdittu itseään toteuttavaksi ennustukseksi, jolloin kehitys ja käyttöönotto etenee syrjinnän riskeistä huolimatta. Suurten neuroverkkojen koulutukseen sijoitetulle rahalle halutaan vastinetta, mikä ohjaa kehitystä kaupallisten intressien suuntaan riippumatta yhteiskunnallisista vaikutuksista (Roberge ym. 2019).

Demokratian kannalta tekoälyn ympärille muodostuu jännite tilanteissa, joissa tekoälyä kehitetään yksityisissä yrityksissä mutta saatetaan hyödyntää julkisessa päätöksenteossa ja kansalaisten arjessa (Coeckelbergh 2024, 87–88, 105). Kielimallien kehittäjillä on valta määrittää, millaiseen suuntaan mallit tietoa ohjaavat ja

kehitysyhteiskunnassa vallitsevat arvot ja rajoitukset saattavat siirtyä myös niihin yhteiskuntiin, jotka niitä eivät kaipaa (Tallberg ym. 2023). Züger ja Asghari (2023) argumentoivat, että tämä ei ole väistämätöntä: tekoäly voisi olla myös demokraattisempi, mikäli sen kehitys tapahtuisi osallistavasti ja voittoa tavoittelemattomasti julkisena hyödykkeenä. Teema ei ole uusi, teknologian osalta siihen otti kantaa jo vuonna vuosituhannen alussa Sheila Jasanoff (2003) korostaessaan, että teknologian kehittyessä ja monimutkaistuessa kansalaisten mukaan ottaminen ja tarkka harkinta käyttöön otossa tulevat entistä tärkeämmäksi.

Laajemmassa kuvassa tekoälyn tekemien päätösten seuraukset voidaan nähdä demokratialle uhkana. Tekoälyn vaikutus kansalaisten väliseen luottamukseen onkin demokratian kannalta kriittinen teema. Luottamus demokraattisiin instituutioihin vaatii kansalaisten luottamusta instituutioiden tekemien päätösten perusteluihin. (Coeckelbergh 2024, 95, Toreini ym. 2019.) Kansalaisten on luotettava myös toisiinsa, jotta demokratian edellyttämä mielipiteiden vaihtaminen ja keskustelu voi toteutua (Coeckelbergh 2024, 91–93). Sosiaalisessa mediassa tekoälyalgoritmeja voidaan hyödyntää tietoisesti demokratian horjuttamiseen (emt. 74.), mutta sosiaalisen median suosittelualgoritmit muovaavat poliittista julkisuutta myös radikaaleja sisältöjä suosimalla. (Burton 2023). Romanian presidentinvaalit 2024 tarjoavat tuoreen esimerkin, kun epäilykset Venäjän tekoälyavusteisesta vaikuttamisoperaatiosta sosiaalisessa mediassa herättivät laajaa huomiota (Cistelecan ym. 2025). Kansalaisten huoli internetissä tapahtuvasta manipulaatiosta on kasvanut vähintään Cambridge Analytica -skandaalin jälkeen vuodesta 2016 (Susser ym. 2019), ja tekoälyn nopea kehitys on kiihdyttänyt tätä kehitystä entisestään. Toisaalta myös luottamus poliitikkoihin on murroksessa. Teknologian kehittyessä monimutkaisemmaksi samaan aikaan, kun puhe ”totuuden jälkeisestä ajasta” lisääntyy, on poliitikkojen entistä tärkeämpää perustella kansalaisille, mistä heidän faktoina esittämät tiedot ovat peräisin (Jasanoff & Simmet, 2017).

2.3 Tekoäly puhututtaa parlamenteissa ympäri maailman

Parlamentit ovat deliberatiivisen tekoälykeskustelun kannalta keskeisiä areenoita niiden lakia säättävän ja keskustelevaluonteen vuoksi. Parlamenttien välisen liiton mukaan 54 sen 183 jäsenparlamentissa on käyty tekoälyyn liittyvää keskustelua, ja lähes kaikissa EU:n kansallisissa parlamenteissa on käsitelty tekoöllysäädöksestä irrallisia kansallisia teemoja (Parlamenttien välinen liitto 2025).

Tekoälykeskustelua parlamenteissa ovat tutkineet muun muassa Suter ym. (2025). Artikkelissa vertaillaan tekoälyä koskevaa retoriikkaa kehysanalyysillä neljän maan parlamenteissa vuosina 2016–2024. Tälle ajanjaksolle osuu muun muassa ChatGPT:n julkaisu. Vertailussa mukana ovat Euroopan unioni, Yhdysvallat, Sveitsi sekä Singapore. Tutkimuksen eurooppalaisissa parlamenteissa etiikan ja säännöstelyn rooli korostui muihin artikkelissa käsiteltyihin maihin verrattuna, Yhdysvaltain kongressin keskustelussa puolestaan korostui tekoälyn sotilaallinen käyttö. Singaporessa korostuivat muita parlamentteja enemmän teknologisen kehityksen ja taloudellisen kasvun teemat.

Yhdysvalloissa tekoälylainsäädäntöä on tutkittu laajemminkin: siellä liittovaltion passiivisuus tekoöllysäätelyssä on ajanut osavaltioita ottamaan sääntelyvastuuta itse. Delaware velvoitti 2019 hallinnon arvioimaan tekoälyn työllisyysvaikutuksia, ja Colorado on kieltänyt vakuutusyhtiöiltä syrjiviä algoritmeja. Tekoäly politiikan osa-alueena ei ole synnyttänyt selkeää puoluejakoa, joskin demokraatit ovat tukeneet kuluttajansuojasäätelyä eniten. (Parinandi ym. 2024.)

Saksassa parlamenttipuheenvuoroja tutkittaessa on havaittu, että tekoäly nähdään ensisijaisesti teknologia- ja innovaatiopoliittisena kysymyksenä, jota puolueet lähestyvät omasta ideologisesta lähtökohdastaan. Vihreät korostavat ympäristönäkökulmia, vasemmisto kansalaisoikeuksia ja suuret perinteiset puolueet talousvaikutuksia (Lemke ym. 2024). Alankomaissa puolueiden vaaliohjelmien tekoälykirjaukset olivat pääosin reagoivia eivätkä aloitteellisia, ja sääntelyn vaatimukset painottuivat vasemmistoon, kun taas investointivaatimukset keskustaliberaaleihin (Morosoli ym. 2025). Euroopan parlamentin tekoälykomitean AIDAn pöytäkirjoja analysoinut Chiappetta (2023) havaitsi, että EU-parlamentaarikot tunnistivat

tekoälyjärjestelmien harhaongelmat mutta eivät pitäneet niitä keskeisinä. Sääntely nähtiin tärkeänä, ja kansalaisten suojaaminen sen ensisijaisena perusteena.

2.4 Tekoäly suomalaisessa poliittisessa keskustelussa

Suomessa eduskunnassa käytyä tekoälykeskustelua on tutkittu verrattain vähän. Koistinen (2025) on analysoinut pro gradu -työssään vuonna 2024 eduskunnassa käytyjä tekoälykeskusteluita ja tunnistaa kolme diskursiivista pääryhmää: kasvun diskurssi, vastuullisuuden diskurssi ja vallan diskurssi. Hallitsevimaksi kuvataan kasvun diskurssi, joka noudattaa teknologisen determinismin logiikkaa: tekoälyn kehitys nähdään välttämättömänä, jolloin se depolitisoituu. Se on jotain, johon reagoida, ei jotain, jonka kulkuun vaikuttaa. Sipilän ja Marinin hallitusten tekoälyasiakirjoja vuosilta 2017–2023 on puolestaan tutkittu Foucault'laisen diskurssianalyysin keinoin (Tuovinen 2025). Tuovinen havaitsee aineistoissa esiintyvän etiikan, tehokkuuden ja geopolittisen tiedon diskursseja, joista geopolittisen tiedon diskurssi saavuttaa määrittelevimmän aseman. Tekoälypolitiikka nähdään Suomen valtion uskottavuutta edistävänä politiikkana, jossa korostetaan suomalaisen yhteiskunnan yhtenäisyyttä.

Tässä alaluvussa tarkastelen tekoälyä suomalaisessa kansallisen tason politiikassa. Otan huomioon erilaisia poliittisia asiakirjoja ja asiayhteyksiä, joissa aihetta on käsitelty, ja kuvaan kuinka tekoäly on liikkunut sivulauseista keskusteluiden ytimeen. Täysistuntokeskustelut, hallitusohjelmat ja selonteot tarjoavat kolme erilaista ikkunaa suomalaisen poliittisen tekoälykeskustelun rakentumiseen.

Täysistuntopuheenvuoroissa tekoäly mainittiin ensimmäistä kertaa vuonna 1985, kun SKDL:n Marjatta Stenius-Kaukonen nosti sen esiin tiede- ja teknologiapoliittista selontekoa käsiteltäessä huolensa tutkimusrahoituksen sotilaallistumisesta. (Eduskunta PTK 75/1985 vp.) Seuraava maininta kuultiin vasta vuonna 2015, kun Jyrki Kasvi (vihr.) varoitti tekoälyn vaikutuksista työllisyyteen (Eduskunta PTK 78/2015). Vuonna 2016 Alexander Stubb (kok.) valtiovaranministerinä toimiessaan nosti tekoälyn toistuvasti esiin neljännen teollisen vallankumouksen kontekstissa. (Eduskunta PTK 33/2016, Eduskunta PTK 45/2016). Syksyllä 2016 tekoäly alkoi esiintyä useampien

edustajien puheessa positiivisena talouskasvun mahdollistajana (ks. esim. Eduskunta PTK 134/2016).

Merkittävä käänne tapahtui kesällä 2017, kun valtioneuvoston tulevaisuusselonteon lähete keskustelussa useat eduskuntaryhmät nostivat tekoälyn esiin ryhmäpuheenvuorossaan. Keskustelussa esiintyi kaksi toisistaan poikkeavaa linjaa: muiden ryhmien optimistinen kehystys ja vasemmistoliiton kriittinen, Anna Kontulan esittämä puheenvuoro, jossa tekoäly nähtiin potentiaalisena kapitalistisen riiston välineenä. Puheenvuorossa verotuksen painopistettä vaadittiin siirrettäväksi työn verottamisesta pääoman verottamiseen. (Eduskunta PTK 73/2017 vp.) Tämä Kontulan puheenvuoro on ensimmäinen eduskunnassa esitetty, jossa tekoälyn ei suhtauduta yksinomaan positiivisesti.

Hallitusohjelmissa tekoälykeskustelun yleistymisen kehitys näkyy viiveellä. Juha Sipilän (kesk.) hallituksen ohjelmassa (2015) tekoälyä ei mainita kertaakaan, vaikka tekoäly nousi täysistuntokeskusteluun juuri Sipilän hallituskaudella. Antti Rinteen (sd.) ja Sanna Marinin (sd.) pitkälti identtisisissä hallitusohjelmissa (Rinne 2019, Marin 2019) tekoäly mainitaan jo kahdeksan kertaa. Tekoäly kehystetään sekä mahdollisuutena että säätelyn kohteena, jonka riskit asejärjestelmissä, mutta toisaalta myös yhdenvertaisuutta heikentävät haasteet tunnistetaan. Petteri Orpon (kok.) ohjelmassa (2023) tekoäly mainitaan 11 kertaa, mutta riskipuhe on lähes kokonaan kadonnut. Tekoäly näyttäytyy yksinomaan mahdollisuutena ja kilpailukykytekijänä. Kehityskaari Sipilän hallitusohjelman mainitsemattomuudesta Orpon optimismiin voidaan nähdä kehityksenä, jossa tekoäly on siirtynyt epämääräisestä tulevaisuuden teknologiasta ensin poliittiseksi kysymykseksi ja viimein lähes yksinomaan positiiviseksi kilpailukyvyyn avaimeksi.

Tekoäly on siis vakiintunut osaksi suomalaista kansallisen tason poliittista keskustelua niin hallitusohjelmissa kuin eduskuntakeskustelussakin. Tekoälyä on käsitelty myös hallitusten julkaisemissa raporteissa laajasti ja monista näkökulmista. Eduskunnan tekoälykeskustelun ajan mittaan monimuotoistuva luonne antaa kiinnostavan lähtökohdan tälle tutkielmalle, jossa tarkastellaan parlamentin puhetta ajanjaksolla, jolloin generatiivinen tekoäly oli jo laajasti ja vapaasti käytettävissä.

3 Teoreettinen viitekehys: Politisoituminen, tiede ja politiikka

Tässä luvussa käsittelen politisoitumisen ja epäpolitisoitumisen käsitteitä ennen kun siirryn käsittelemään tieteen poliittisuutta. Tiedepolitiikan ja tieteen poliittisuuden teoreettinen ymmärrys auttaa vastaamaan tutkimuskysymyksiin, kun tarkastellaan tekoälyn politisoitumista. Kaikki tekoälysovellukset pohjautuvat teknologioina tieteeseen, jonka takia tiedepolitiikan käsittely tukee tekoälyn tarkastelua.

Tekoälypolitiikka on myös tieteen ja teknologian politiikkaa, joten tekoälystä käydyn poliittisen keskustelun analyysissä tiedepolitiikan termistön ja teorian käyttäminen avaa mahdollisuuksia asian laajalle tarkastelulle.

Politisoitumisella tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan jonkin aiheen tai teeman muuttumista teknisestä tai muuten epäpoliittisesta poliittiseksi, tai jonkin aiheen, joka ei aikaisemmin ollut poliittisen toiminnan kohde sellaiseksi saattamista. (Palonen ym. 2019, Zürn 2020.) Zürn (2020, 978) tiivistää hänen mukaansa laajasti jaetun käsityksen siitä, että politisoitumiseen tarkoittaa ”aiemmin epäpoliittisten asioiden tekemistä poliittiseksi”, ja toteaa tämän olevan usein määritelmiä yhdistävä politisoitumisen merkityksen ydin. Termin moderni historia ulottuu ainakin 1900-luvun alun Saksaan, jossa sitä käytettiin muun muassa feministisissä yhteyksissä (die Politisierung der Frau), mutta toisaalta myös laajemmin yhteiskunnan politisoitumista kuvatessa (die Politisierung der Gesellschaft). (Palonen ym. 2019, 250.)

Tarkemmin määriteltynä politisoituminen tarkoittaa asian siirtämistä julkisen valinnan piiriin siten, että siitä on mahdollista tehdä kollektiivisesti sitovia päätöksiä. Tähän prosessiin kuuluu asian nostaminen käsiteltävien asioiden joukkoon, asiaa koskeva keskustelu sekä eri näkökulmien vuorovaikutus. Politisoitumista voidaan myös tarkastella asteittaisena ilmiönä: mitä näkyvämmästä asiasta on kyse, sitä useammat toimijat osallistuvat keskusteluun, sitä polarisoituneempia kannat ovat ja sitä politisoituneemmaksi asia voidaan katsoa. (Zürn 2020.) Politisoitumisen yhteyttä polarisoitumiseen pitävät esillä myös Kulanovic ym. (2026, 2). He käyttävät politisoitumisesta politiikan areenalle tuomisen määritelmää, ja areenalle tuominen voi edesauttaa vastapuolta omaksumaan entistä radikaalimman kannan aiheesta, jolloin polarisoituminen kiihtyy. Palonen ym. (2019) huomauttavat, että politisoitumiselle on

esitetty myös muita mahdollisia määritelmiä. Politisoituminen voidaan esimerkiksi nähdä lähes maantieteellisen kaltaisten kenttien kautta, joilla on tarkat rajat. Tällöin aihe voidaan katsoa sen politisoituneeksi sen siirtyessä ”rajan yli” politiikan kentälle joltakin toiselta kentältä. Tällainen toinen kenttä voi olla esimerkiksi uskonnon kenttä. (Palonen ym. 2019, 256.)

Politisoituminen ei tapahdu tyhjiössä, vaan osana laajempaa poliittista toimintaa ja sen eri muotoja. Wiesner, Haapala ja Palonen (2017, 10) lähestyvät politiikkaa laajasti: poliittisen prosessin lisäksi huomioon otetaan kaikki se toiminta, joka vie eteenpäin ja vaikuttaa politiikkaan. Wiesner ym. (2017, 10–11) jäsentävät politiikan neljän käsitteen kautta: *polity* viittaa institutionaaliseen rakenteeseen, jossa politiikkaa tehdään; *policy* tarkoittaa konkreettisia päätöksiä ja politiikkatoimia; *politicking* tarkoittaa poliittista taktikointia ja liittoumien rakentamista päätöksenteon mahdollistamiseksi; ja *politisoituminen* on prosessi, jossa jokin aiemmin epäpoliittinen asia siirtyy näiden muiden politiikan muotojen piiriin. Politisoituminen on siis se osa poliittista prosessia, jonka kautta aiheet päätyvät politiikan agendalle.

Poliittiset, julkiset kesksutelut ovat Wiesnerin ym. (2017, 1) mukaan samanaikaisesti sekä politiikan areenoita että sen välineitä. Tämä näkökulma sopii erityisen hyvin parlamentaarisen puheen tarkasteluun, sillä parlamenttikeskustelut muodostavat säädellympänä poliittisen puheen muotona (Wiesner ym. 2017, 2) keskeisen tilan ja tilanteen, jossa politisoitumista voidaan havainnoida. Digitalisaatio on lisäksi helpottanut poliittisen puheen analyysia merkittävästi, sillä parlamenttiarkistot ovat nykyisin digitaalisessa muodossa ja siten aiempaa helpommin tutkittavissa.

Parlamenttipuheen kontekstissa politisointi, parlamentin agendalle nostaminen, on myös keino ottaa aihe hallinnolta tai hallitukselta ”omiin käsiin”, jolloin parlamentin oma toimijuus aiheessa kasvaa. Aiheen parlamentarisoitessa on myös syytä olettaa, että aihetta käsitellään laajasti puolesta- ja vastaan argumentein. Aiheen jäädessä pelkästään hallinnon käsiteltäväksi, on suurempi mahdollista, että se depolitisoituu. (Palonen ym. 2019, 251.)

Depolitisoitumisella, apolitisoitumisella tai epäpolitisoitumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa aiemmin politiikan areenalla käsiteltyä teemaa aletaan pitää

poliittisessa keskustelussa epäpoliittisena tai teknisenä. Tällöin poliittisuus kyseisessä teemassa siirtyy vain toiselle areenalle, jolloin varsinaisesti poliittisuus ei aina katoa, ainoastaan muuttaa paikkaa. (Palonen ym. 2019.) Poliittinen vastuu siirtyy pois politiikasta, mutta harvoin katoaa kokonaan.

Yksikään asia ei ole luonnoltaan poliittinen, poliittisuus syntyy, kun joku tai jokin tekee aiheesta poliittisen tai tulkitsee asian poliittiseksi. Toisaalta yhtäänkään aihetta ei voida ”suojella” poliittisuudelta. (Palonen 2021.) Palonen käyttää esimerkkinä säätä, joka vielä muutama vuosikymmen sitten oli turvassa politiikalta, mutta ilmastonmuutoksen ja sen kiistämisen aikakaudella näin ei enää todellakaan ole.

Politisoituminen voi tapahtua tietoisesti tai muun toiminnan ohessa. Esimerkiksi parlamentaarisesti monen asian politisoimista voidaan vaatia parlamenttipuheessa tai moittia vastustajaa jonkin aiemmin epäpoliittisena pidetyn politisoimisesta. (Palonen 2021.) Politisoituminen voidaan nähdä parlamentaarisen järjestelmän ominaisuutena tai lopputuotteena, riippuen siitä mistä näkökulmasta parlamentaarista toimintaa katsoo.

3.1 Tekoälyn politisointi

Tekoälyn politisointia Palosen ym. (2019) määritelmän mukaan Ruotsissa on tarkasteltu Kalle Erikssonin (2024) väitöskirjassa, jossa hän tarkastelee laajemminkin automatisaation politisointia. Eriksson määrittelee automaation ihmistyön korvaajana, jonka tunnetuimpana nykymuotona hän mainitsee tekoälyn. Väitöskirjan keskeinen teoreettinen käsite on politisointi, jolla Eriksson prosessia, jossa jokin aiemmin epäpoliittinen asia nimetään poliittiseksi ja tunnustetaan sen avoimuus, eli se, että poliittisilla valinnoilla on todellinen merkitys sille, millaiseksi asia lopulta politiikassa muotoutuu (Eriksson 2024, 11–12). Politisoinnin määritelmässä Erikson tukeutuu muun muassa mainittuun Palosen ym. (2019) määritelmään. Eriksson ei siis tyydy kuvaamaan automaatiota pelkästään teknologisenä tai taloudellisenä kysymyksenä, vaan korostaa sen aktiivista politisoimista. On tunnustettava, että automaation vaikutukset

yhteiskuntaan ja talouteen eivät ole ennalta määräytyneitä vaan riippuvat siitä, millaisia poliittisia päätöksiä tehdään (Eriksson 2024, 65).

Eriksson katsoo, että tekoälyn yhteiskunnalliset vaikutukset ovat kysymyksiä, joihin on otettava kantaa, mutta puntaroi, onko akateeminen tutkimus poliittista päätöksentekoa parempi keino tähän. Kun kiistanalaisia arvokysymyksiä siirretään demokraattisesta politiikasta tutkimuksen piiriin, kysymykset depolitisoituvat. Tällaisia kysymyksiä voivat olla muiden muassa tekoälyn oikeudenmukaisuus ja tarkoituksenmukaisuus. Tällöin kysymykset siis siirtyvät pois politiikan kentältä. Julkisesti rahoitettua akateemista tutkimusta Eriksson pitää kuitenkin parempana kuin sitä, ettei asioita käsiteltäisi ollenkaan tai niitä käsiteltäisiin ainoastaan yksityisten intressitahojen piirissä. (Eriksson 2024, 183–184.)

Tekoälyn on havaittu politisoituvan myös parlamenttien ulkopuolella, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Tekoälyn suhdetta tieteeseen ja politiikkaan Isossa Britanniassa on tutkinut muun muassa Marres kollegoineen (2024). Heidän mukaansa tekoäly näyttäytyy Britanniassa eräänlaisena superkiistanaiheena¹. Tällä he tarkoittavat sitä, ettei heidän analysoimassaan Twitter- ja asiantuntija-aineistossa tekoälykiistat eivät typisty ainoastaan sen teknisyyteen ja ominaisuuksiin, vaan laajenevat myös sen yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Nämä laajemmat, sosioekonomiset, vaikutukset yhteiskuntaluokkaan ja rotuun erityisesti tekoälyn rakenteellisten ongelmien kautta, muun muassa jo olemassa olevien syrjivien rakenteiden uusintajana. (Marres ym. 2024, 15.) Tätä tukee myös Hofmannin ym. (2024) havainnot tekoälykielimallien rodullisia syrjiviä rakenteita uusintavista ominaisuuksista. Poliittikka esiintyy näin olleen yhtenä tämän superkiistan osa-alueena niiden kietoutuessa yhteen teknisten ja eettisten kysymysten kanssa.

Tieteen ja politiikan välinen raja näyttäytyy Marresin ym. (2024, 11, 15.) tutkimuksessa kiistanalaisena. Esimerkiksi heidän tarkastelemassa Twitter-aineistossa keskeiseksi nousevat juuri erityisesti kiistat siitä, milloin tekoälykeskustelu on teknistä ja milloin poliittista. Tieteen ja politiikan välistä rajanvetoa käsittelee myös Mark Brown (2015). Tieteen ja politiikan välinen rajankäynti on yksi viidestä ideaalityypistä, jotka hän

¹ engl. supercontroversy

luonnostelea tieteen ja politiikan välisen suhteen hahmottamiseksi. Brownin kehikossa politiikka ja tiede voivat ilmentyä erilaisina toisiinsa nähden riippuen siitä, missä kontekstissa ja kuka niitä ja niiden suhdetta tulkitsee. Erikssonin politisointiargumentti ja Brownin tieteen ja politiikan suhdetta jäsentävä kehys täydentävät toisiaan: ensin mainittu kysyy, pitäisikö tekoäly politisoida, jälkimmäinen tarjoaa käsitteelliset työkalut sen tarkasteluun, miten ja millä ehdoilla se käytännössä tapahtuu.

3.2 Tiede ja politiikka tekoälykeskustelussa

Tekoälypolitiikka on pohjimmiltaan tiede- ja teknologiapolitiikkaa, vaikka keskustelu on saanut useampia tasoja tekoälyteknologian nopean kehityksen edetessä. Tekoälyn ollessa samanaikaisesti, usein samoissa keskusteluissakin, turvallisuus-, talous-, terveys- ja työllisyyskysymys, (ks. esim. Eduskunta PTK 86/2024 vp.) saattaa katveeseen jäädä tosiasia sen luonteesta tieteen tuottamana teknologiana.

Arvioin diskursseja ja diskursseissa esiintyvää politisointia myös Brownin (2015) tieteen ja teknologian politiikan kehikon valossa, joka auttaa hahmottamaan erityisesti niitä osia aineistoa, jossa tekoäly ei suoraan näyttäydy poliittisena, vaan ennemmin teknisenä ja tieteellisenä kysymyksenä.

Brownin (2015) kehys ammentaa tieteen ja teknologian tutkimuksesta, joka on tieteenalana useita aloja läpileikkaavaa. Se tutkii muun muassa tieteen ja teknologian kytköksiä sosiaalisiin rakenteisiin ja käytänteisiin. Tieteen ja teknologian tutkimusta voidaan soveltaa laajasti eri tieteenaloihin, terveydestä teknologian demokratisoitumiseen ja laajempaan politisoitumiseen. Tieteenalan historia juontuu ajatuksesta siitä, että kaikki tieteellinenkin tieto syntyy jossakin sosiaalisessa todellisuudessa, eikä ole täysin vapaata ympäröivistä ajatuksista. (Rohracher 2015.)

Tiedettä ei voida pitää neutraalina, kuten ei voida myöskään pitää sen vaikutusta politiikkaan tai politiikan vaikutusta tieteeeseen. Tieteen ja teknologian kehitys antaa erilaisia syötteitä politiikalle, jotka voivat olla joko tietoisesti politiikan suuntaan vaikuttamaan pyrkiviä tai materiaalia tietopohjaisen päätöksenteon tueksi antavia. Toisaalta tieteen ja teknologian kehitys saattaa pakottaa poliitikot reagoimaan

kehitykseen, kuten tekoälyn kehityksen kohdalla nähdään. Poliitiikka tuottaa myös tiede- ja teknologiapolitiikan muodossa raameja ja rajoituksia, joissa tieteen ja teknologisen kehityksen on toimittava ja tapahduttava. (Brown 2015.) Tieteen, teknologian ja politiikan suhdetta ei voida siis pitää lähtökohtaisestikaan neutraalina tai tasaisena. Kaikkiin kolmeen vaikuttaa myös se sosiaalinen toimintaympäristö, jossa päätöksiä ja tutkimuksia tehdään. (Fairclough 2015, Rohrer 2015).

Kytös tieteen ja politiikan välillä on ollut olemassa niin pitkään, kun molemmat ovat olleet olemassa, mutta keskusteluun se nousi pikkuhiljaa kylmän sodan aikana. Ydinaseiden kehittäminen ja ydinvoimaloiden onnettomuudet sekä ympäristötuhoja aiheuttaneet kemialliset torjunta-aineet herättelivät keskustelun tiede- ja teknologiapolitiikan merkityksestä. Toisen maailmansodan päätyttyä voimistui myös keskustelu siviili- ja sotilasteknologioiden yhteyksistä uhkiin. (Jasanoff 2007, 60–64.) Tämä voidaan nähdä keskusteluna, joka jatkuu yhä nykypäivänä esimerkiksi juuri tekoälyn kohdalla. Tiede luo teknologioita, joihin liittyy sekä mahdollisuuksia että riskejä, jonka takia erityisesti tekoälyn kohdalla tieteen roolia politiikassa on syytä tarkastella tarkemmin tässäkin tutkielmassa.

Tieteen ja politiikan suhteen ja tieteen aseman politiikassa tarkasteluun antaa työkaluja Mark Brown (2015). Hän esittää viisi ideaalityyppiä, joiden avulla on mahdollista tarkastella edellä mainittuja, mutta myös politiikkaa tieteessä. Viisi politiikan tyyppiä eivät käytännössä välttämättä ole kaikenkattavia, eivätkä ne sulje toisiaan pois. Jokaisella konseptilla on kuitenkin oma tarkoituksensa tieteen ja teknologian politisoitumisen ymmärtämisessä. Viidestä tyypistä kolme ovat tutkielmalleni hyödyllisiä, sillä niiden avulla on mahdollista pureutua juuri siihen, kuinka tiedettä käsitellään politiikassa, tässä tapauksessa eduskunnassa. Esittelen seuraavaksi nämä kolme keskeistä tyyppiä, jotka auttavat tarkastelemaan niitä tapauksia aineistossa, joissa tekoäly nähdään poliittisen sijaan tieteellisenä kysymyksenä. Kolme tutkielmani kannalta keskeisintä tyyppiä ovat tieteisyyden kritiikki, tieteen ja politiikan välinen rajanveto sekä tieteen luomiin huolenaiheisiin paneutuva näkökulma.

Tieteellisyyden kritiikki -konsepti lähtee liikkeelle ”perinteisen modernin” ajatuksesta siitä, että tiede on lähtökohtaisesti epäpoliittista. Tämä ei kuitenkaan ole missään

tilanteessa pitänyt paikkaansa, Brown (2015) väittää. Hänen mukaansa tiede on nimenomaan lähtökohtaisesti poliittista, huolimatta siitä, mitä tieteen tai politiikan toimijat asiasta ajattelevat tai sanovat. Brown vertaa ajatusta 1970-luvulla yleistyneeseen feministiseen iskulauseeseen ”henkilökohtainen on poliittista” alleviivaten monissa piireissä laajasti jaettua ajatusta ”kaiken poliittisuudesta”.

Tieteen ja politiikan suhde on laaja, mutta tutkielmani kannalta on relevanttia pohtia suhdetta tekoälyn kontekstissa. Tekoälyn kehitys on esimerkiksi nostanut esiin uusia ulottuvuuksia ihmisistä kerättävästä tiedosta ja sen käytöstä (ks. esim. Acemoglu 2021, 6) sellaisella vauhdilla, joka ei olisi ollut pelkillä poliittisilla päätöksillä mahdollinen. Mielestäni tähän kohtaan luokitusta voidaan liittää myös ajatus tieteeseen reagoivasta politiikasta.

Tutkielmani kannalta keskeisin Brownin (2015) konsepti näkee tieteen olosuhteista riippuvaisesti poliittisena. Tällä Brown tarkoittaa sitä, että tieteen ja politiikan välinen raja ei ole selkeä ja vakiintunut, vaan ennen kaikkea sosiaalinen. Brown kuvaa tätä termillä raja-ajattelu, joka korostaa termin ympärille rakentuvan konseptin mahdollisuuksia muutosten seurantaan. Keskeistä raja-ajattelussa on, että konseptin mukaan tiede on poliittista silloin, kuin toimija itse niin kokee. (Brown 2015.) Tässä ilmenee myös konseptin keskeinen yhteys politisoitumiseen

Poliittiseksi tiede tunnistetaan usein silloin kun ihmiset huomaavat vaihtoehtoisia tapoja järjestää joitain asioita tieteessä, pystyvät toteuttamaan näitä ideoita ja siirtyvät ajatuksen tasolta toteuttaman ideoita inhimillisen intressin vuoksi. Raja-ajattelun näkökulman erottaa muista myös politiikan tulkitsijan rooli, jokin asia määrittyy politiikaksi, mikäli toimija niin itse kokee, ei mikäli ulkopuolinen analysoija näin tulkitsee. Poliitiikan piiristäkin voidaan siis määritellä tieteen ja politiikan rajaa muun muassa määrittelemällä, minkälaista tieteen tulisi olla. Näkökulman liittyy myös oleellisesti jakolinjojen sosiaalinen rakentaminen ja ääneen lausuminen. Tämä näkökulma sopii parhaiten yhteen Palosen ym. (2019) ajatuksen kanssa politisoitumisesta silloin, kuin aihe nousee politiikan areenalle ja onkin oleellisesti hyödyksi omassa tutkielmassani, sillä eduskunnan puhuessa tekoälystä on oletettavaa, että rajoja tieteen ja politiikan välille rakennetaan tietoisesti.

Kun demokratia ajatellaan yhteisenä maailman rakentamisena, tiede luo ”huolen aiheita”, Brown (2015) väittää mallinsa toisessa tutkimuskysymysten kannalta relevantissa konseptissa. Huolet liittyvät tieteen saavutuksien sivuvaikutuksien aiheuttamiin riskeihin, joista esimerkkinä Brown mainitsee geenimanipuloidun ruuan. Kun tiede ei tuota pelkästään yleisesti hyväksyttyjä faktoja, siirtyy tieteen tuotosten arviointi ja eri näkemysten arviointi politiikan areenalle, aiheuttaen ”huolen aiheita”. Näkökulmaan liittyy myös ajatus materialistisesta demokratiasta ja posthumanismissa, joissa materian lisääntyvä määrä vie huomiota inhimilliseltä toiminnalta itseltään. Posthumanismin voidaan kuitenkin nähdä tarjoavan myös ekologisesti kestävämpiä vaihtoehtoja politiikkaan. Kun materialismi tunnustetaan, ihmiset voivat oppia parempia tapoja elää yhdessä luonnon kanssa. Tässä uuden oppimisessa tiede voi olla apuna, eikä pelkästään huolen aiheita aiheuttavana ja lisää materiaa tuottavana instanssina. Tieteen politisoinnin kannalta Brown korostaa näkökulmassa toimijoiden omaa toimijuutta tarkoittaen sitä, että tulkitsejan tulkitessa jonkin toimen politisoitumiseksi, on taustalla oltava oletus politisoivan toimijan tarkoituksenmukaisesta toiminnasta. Poliitiikan areenalle nostettu tieteen luoma huolenaihe on siis nostettava sinne tarkoituksella, ei esimerkiksi sivujuonteena tai vahingossa. (Brown 2015.) Tämä on tutkielmani kannalta keskeistä, sillä tekoälykeskustelussa on kiinnitettävä huomiota siihen, missä tarkoituksessa aihe on politiikan areenalle tuotu, toisaalta tämän tavoittamisessa valitsemani metodi auttaa erinomaisesti.

Eduskunnassa esitetyt mielipiteet ja eduskunnan rakentama ja ylläpitämä sosiaalinen rakenne määrittää paljon sitä, minkälaista suhtautumista tieteeseen valtionhallinnon tasolla on ja kuinka erilaisiin teknologioihin suhtaudutaan, toisaalta myös kuinka poliittisina tiede ja teknologiat nähdään.

Brownin (2015) esittämät näkökulmat muodostavat yhtenäisen, osittain useammalle, toistensa päälle rakentuvalle tasolle perustuvan kehyksen. Kehyksen pohja-ajatuksena on positivistisen tiedekäsityksen kritiikki, jossa tunnustetaan tieteen arvolatautuneisuus. Mielessä on pidettävä kuitenkin, että Brown itsekkin varoittaa ajattelemasta liian laveasti ”kaiken olevan poliittista”, sillä silloin poliittisen tunnustaminen epäpoliittista ja politisoimisen ja politisoitumisen erottaminen ja tarkastelu menettää mielekkyytensä.

3.3 Parlamentaarinen tekoälykeskustelu

Parlamentaarinen keskustelu on tilanne, jossa tieteellistä tietoa käytetään hyödyksi, sitä tulkitaan ja sen merkityksestä sekä siitä itsestään väitellään. Suomalaisessa tekoälyä koskevassa eduskuntakeskustelussa oletan esiintyvän eniten näkökulmaa tekoälystä huolen aiheena ja raja-ajattelua tieteen ja politiikan välillä, sillä aiemman tutkimuksen perusteella tekoälyn riskit nousevat usein parlamentaarisessa keskustelussa esiin. Tekoälyn riskit voidaan nähdä juuri tällaisena huolen aiheena, sillä ne ovat uuden, monen mielestä hyvään pyrkivän, teknologian sivuvaikutuksia. Raja-ajattelun tarkastelu on kiinnostavaa, sillä sen avulla voidaan hahmottaa niitä kohtia, joissa tiede tuodaan politiikan areenalle ja koska jätetään sen ulkopuolelle.

Brownin (2015), Palosen ym. (2019) teorit yhdessä seuraavassa luvussa esittelemäni ja Norman Fairclough'in (2015) kriittisen diskurssianalyysin metodin kanssa muodostavat tutkielmassani kehyksen, jossa voidaan vastata kysymyksiin mitä, miten ja missä tapahtuu, kun tarkastellaan politisointia ja depolitisointia. Politisointi ja depolitisointi Palosen käsitteellistämänä tuo tutkielmaan käsitteet tutkittavalle ilmiölle ja näin mahdollistaa ylipäättään ilmiön tarkastelun. Brownin (2015) tieteen ja politiikan kehys puolestaan tarjoa käsitteet sille, miten politisointi ja depolitisointi tapahtuu tieteen ja teknologian kontekstissa. Fairclough'in (2015) kriittinen diskurssianalyysi tarjoaa metodin, jonka avulla tekoälyn politisointi ja depolitisointi voidaan nähdä eduskuntakeskustelun kielessä ja rakenteissa.

Brownin (2015) ideaalityypeistä tässä tutkimuksessa analyttisesti keskeisimpiä ovat raja-ajattelu sekä tiede huolenaiheena -näkökulmat. Raja-ajattelun tarkastelu on perusteltua, sillä suomalaisessa eduskuntakeskustelussa tekoälystä esiintyy luultavasti tilanteita, joissa puhujat joko suoraan erottavat teknisen ja poliittisen tai päinvastoin kiistävät tämän rajan olemassaolon. Aineistosta etsitään kohtia, joissa puhuja määrittelee tekoälyn joko teknisenä kysymyksenä, johon politiikan ei tule puuttua, tai poliittisena kysymyksenä, joka vaatii kollektiivista päätöksentekoa. Huolen aiheet -näkökulma puolestaan on relevantti, koska tekoälyn riskit, kuten työllisyysvaikutukset, turvallisuus, algoritminen syrjintä, ovat tyypillisiä tieteen

sivuvaikutuksia, joista syntyy poliittisia kiistoja. Aineistosta tunnistetaan kohtia, joissa tekoälyn kehitys esitetään uhkana tai riskinä, joka vaatii poliittista reagointia.

Yhdessä Palosen politisoitumiskäsitteen ja Fairclough'n diskurssianalyysin kanssa Brownin konseptit mahdollistavat sen tarkastelun, missä kohtaa ja millä keinoilla tekoäly siirtyy teknisestä kysymyksestä poliittiseksi vai pidetään tietoisesti sen ulkopuolella.

4 Menetelmä ja aineisto

Luvussa neljä käyn läpi diskurssianalyysin taustan ja perusteet sekä pureudun diskurssianalyysin laajuuteen ja metodologiseen monimuotoisuuteen. Käsittelen erilaisia diskurssianalyysin ulottuvuuksia sekä perustelen, minkä takia diskurssianalyysi on juuri tähän käsillä olevaan tutkielmaan osuvin metodi. Diskurssianalyysin menetelmänä käsittelyn jälkeen esittelen tutkielmani aineiston ja pohdin aineistoni sekä menetelmän yhteyttä.

4.1 Diskurssianalyysi metodina

Diskurssi terminä juontaa juurensa ranskan kielen sanasta *discours*, joka tarkoittaa puhetta, esitelmää tai jutustelua, joka puolestaan juontuu latinan sanasta *discursus*. Se sanana tarkoittaa ympäriinsä juoksemista. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 14.)

Käyn tässä kappaleessa läpi diskurssin käsitteen sekä esittelen diskurssianalyysin, sen menetelmällisen laajuuden sekä itse omassa tutkielmassani käyttämäni kriittisen diskurssianalyysin muodon.

Diskurssianalyysi tarkastelee kieltä sosiaalisena toimintana ja merkitysten tuottamisen välineenä. Sen keskeinen lähtökohta on ajatus siitä, että kieli ei ole vain neutraali väline todellisuuden kuvaamiseen, vaan se on työkaluna aktiivinen osa todellisuuden rakentumista. Ihmiset eivät siis vain käytä kieltä puhuakseen maailmasta, vaan he luovat ja ylläpitävät kielen avulla käsityksiä, normeja ja valtasuhteita. (Jørgensen & Phillips 2002.)

Diskurssianalyysi on laaja sateenvarjotermi sille ”mitä tehdään, miten tehdään tai molemmille” (Johnstone 2018). Analyysimuoto on laajalti käytetty monilla eri tieteenaloilla antropologiasta psykologiaan, yhdistävänä tekijänä usein se, että analyysiä suorittava tutkija on ensisijaisesti jonkin muun kuin lingvistiikan tutkija. Diskurssianalyysia on kuvailtu myös ”kielen tutkimukseksi”, mutta määritelmä hylätään usein liian laveana. Diskurssianalyysi nähdään tarkempana, diskurssiin kohdistuvana analyysinä, kuten nimikin jo kertoo.

Vaikka diskurssi monelle rakas lapsi onkin, on sen nimet vähät, vaan määritelmät monet. Yleisesti pätevänä pidetyn määritelmän raameihin osuu muun muassa Blommaertin (2005) esittämä: sen mukaan diskurssi on merkityksellistä symbolista toimintaa. Diskurssi on kieltä ja toimintaa, jolloin sen tutkiminen vaatii paneutumista sekä käytettyyn kieleen, että toimintaympäristöön, jossa kieltä on käytetty. Diskurssi on kieltä lausetta laajemmin, se ei rajaudu pisteisiin tai kappalejakoihin, vaan ulottaa itsensä yli painettujen sanojen totuttujen rajojen. Kappaleiden, tekstien ja tieteenalojen rajat ovat häilyviä diskurssille, tarkat rajaukset eivät tuota tarkkoja tuloksia, tarkasti on rajattava vain analysoitava aineisto. Teksti puolestaan voidaan määritellä materiaalisesti kestäväksi kielellisen toiminnan tuotteeksi.

Myös piirteet, jotka eivät ole kielellisiä, kuten eleet ja ilmeet, voidaan laskea osaksi diskurssia. Kaikki muodot merkityksellisistä ihmistoiminnoista nähtynä yhteydessä sosiaaliin, kulttuurisiin ja historiallisiin kuvioihin ja kehittäilyihin käyttötarkoituksiin voidaan soveltaa ja niitä voidaan ottaa mukaan diskurssianalyysiin. Diskurssi on yksi monista nimistä, joita näille ilmiöille voidaan antaa ja yksi näkökulma, josta niitä tarkastella. (Blommaert 2005.) Diskurssi on kommunikaatiota, eikä kommunikaatio aina välttämättä ole sanoja, vaan sisältää myös eleet, pukeutumisen, musiikin ja kuvat (Johnstone 2018).

Diskurssi on siis laaja käsite, jota tutkimalla on mahdollista päästä käsiksi pelkkää pintapuolista lukemista laajemmin ja syvemmin tekstin tai sosiaalisen toiminnan rakenteisiin, merkityksiin, ideologioihin ja valtasuhteisiin. Ihmisillä on jaettu yhteinen käsitys siitä, miten kielellä muodostetaan merkityksiä. Jokainen käyttää tätä tietoa valitsemallaan tavalla, onkin kiinnostavaa tutkia, kuinka tätä jaettua ymmärrystä yhteisestä kommunikaation välineestä voidaan käyttää. (Johnstone 2018.)

Toinen mahdollinen määritelmä diskurssille Foucault'n työstä vaikutteita saanut määritelmä, joka näkee diskurssin saman tyyppisenä, mutta hieman eri kantilta määriteltynä. Foucault'n ajattelussa diskursseja käsitellään monikossa, toisin kuin edellä mainitussa määritelmässä. Foucault ei kehittänyt työssään yhtenäistä teoriaa, vaan muutti lähestymistään käsiteltävän aiheen mukaan. Foucault'lainen diskurssianalyysi on kuitenkin jokseenkin vakiintunut osa diskurssianalyysin perhettä.

(Arribas-Ayllon, & Walkerdine 2017.) Diskursseja ei nähdä niinkään tiettyä kommunikaation tapahtumaa, vaan ennemmin keinoina luoda ja toistaa luotua ajattelumalia. ”Diskurssit ovat yhtä lailla ideoita sekä puheen keinoja, jotka ovat ideoiden vaikuttamia” tiivistää Johnstone (2018).

Johnstone perustelee diskurssianalyysin nimessä osaa ”analyysi” sillä, että kuten kemiallisessa analyysissä, myös diskurssianalyysi on laaja skaala metodeita, joilla voidaan vastata moniin kysymyksiin. Analyysiin sisältyy usein halu purkaa jotakin osiin, joko konkreettisesti tai kuvainnollisesti. (Johnstone 2018.) Luonnontieteelliset vertaukset teoksessa kertovat analyysin luonteesta laajana keinovalikoimana, jonka avulla voidaan selvittää analysoitavan kohteen luonnetta yksityiskohtia myöten. Kuten kemiallisissa komponenteissa ja seoksissa, on diskurssissakin useita erilaisia osia, osin näkyviä osin kätkeytyä tai kätkeytyneitä.

Yleisiä yhteiskuntatieteissä diskurssianalyysin keinoin tutkittuja asioita ovat erilaisten merkitysten rakentuminen teksteissä, puheissa ja muussa kielenkäytössä. Tutkimuksen kohteena voivat olla esimerkiksi poliittiset puheet, mediakirjoitukset, sosiaalisen median keskustelut tai arkipäiväinen vuorovaikutus. Näiden analyysin kautta voidaan tarkastella, miten ihmiset jäsentävät todellisuutta, millaisia identiteettejä ja rooleja he ottavat ja omaksuvat tai miten tietyt ideologiat ja valtasuhteet tulevat näkyviksi. (Johnstone 2018.) Kuten jo aiemmin mainitsin, diskurssianalyysi ei ole yksi yhtenäinen menetelmä, vaan se nähdään usein sateenvarjokäsitteenä useille metodeille ja lähestymistavoille, joilla tutkitaan kielen ja sosiaalisen todellisuuden suhdetta. Yksi tunnetuimmista suuntauksista on kriittinen diskurssianalyysi (CDA, Critical Discourse Analysis) (Jørgensen & Phillips, 2002).

4.2 Kriittinen diskurssianalyysi

Kriittinen diskurssianalyysi keskittyy erityisesti poliittisiin, institutionaalsiin sekä median ja sukupuolen diskursseihin. Näissä diskursseissa tavataan analysoida valtaa ja vallan ilmenemistä sekä ilmenemättömyyttä, ”tutkia kriittisesti sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta siten, kuten se ilmaistaan, merkityksellistetään, rakennetaan,

legitimoidaan kielen käytössä ja diskurssissa”. Kriittinen diskurssianalyysi eroaa monista muista diskurssianalyysin muodoista siinä, ettei tarkastelun kohteena ole pelkkä teksti, vaan myös se sosiaalinen konteksti, jossa teksti on syntynyt ja joissa sen tuottajat ja kuulijat ovat osana. Tärkeässä osassa analyysia ovat valta, historia ja ideologia. (Wodak 2001.) Teknologiantäyteiset läntiset kapitalistiset yhteiskunnat muodostuvat monimutkaisista sosiaalisista verkostoista, jotka leikkaavat läpi toistensa. Näitä ovat muun muassa yhteiskuntaluokat, etninen tausta ja sukupuolirakenteet. (Kress 1989.) Historiaa ja ideologiaa ei voi sulkea pois näiden verkostojen luoman rakenteen tarkastelusta, sillä niiden muovaamana ja niiden kautta hahmotettuina etenkin poliittiset tekstit usein syntyvät. Tekstit kaikissa muodoissaan ovat aina ympäristönsä vaikuttamia, vaikka sitä ei suoraan tekstissä ilmaistaisikaan. Tekstit elävät suhteessa toisiinsa ihmiset välikäsinä niiden välillä, eli intertekstuaalisessa suhteessa toisiinsa nähden. Intertekstuaalisuuden huomioon ottamisen vaade kulkee mukana kaikissa diskurssianalyysin muodoissa. (Wodak 2001, Fairclough 2015.)

Diskurssihistoriallisessa näkökulmassa korostuu erityisesti intertekstuaalisuuden näkökulma. Lähestymistapaa kuvataan monimenetelmälliseksi ja monitieteenalaiseksi, jolloin etenkin eri tieteenalojen oppeja hyödynnetään jokaisella tasolla, teoriassa, työssä ja käytännössä. Historiallinen konteksti, kuten toki nimikin antaa odottaa, analysoidaan aina ja integroidaan osaksi tulkintaa. Diskurssihistoriallinen lähestymistapa kehitettiin alun perin Itävallan presidentinvaalikampanjassa 1986 esiintyneiden viholliskuvien analysointiin kriittisen diskurssianalyysin tueksi. Vaalit voittaneen, YK:n entisen pääsihteerin, Kurt Waldheimin natsimenneisyys nousi suureksi vaaliteemaksi. Itävaltalaisessa lehdistössä esiintynyttä ennakkoluuloista diskurssia, joka oli kiinteästi kiinni sosiaalisessa kontekstissa, verrattiin yhdysvaltalaisiin sanomalehtiraportteihin. Lisäksi Waldheimin kertomusta toisen maailmansodan aikaisesta toiminnastaan verrattiin historiallisina faktoina pidettyihin kertomuksiin Saksan armeijan toimista Balkanilla, jossa Waldheim palveli. Myöhemmin näkökulmaa on hyödynnetty rasististen, ennakkoluuloisten ja syrjivien diskurssien tutkimiseen. (Wodak 2001.) Näkökulmaa voidaan hyödyntää poliittista tai sosiaalista tutkimusta täydentävänä menetelmänä tai lähtökohtamenetelmän päälle rakentavana.

Poliittinen diskurssianalyysi (Political Discourse Analysis, PDA) on kriittisestä diskurssianalyysistä johdettu kehikko, jossa tarkastellaan poliittista kielenkäyttöä osana yhteiskunnallista vallankäyttöä ja päätöksentekoa. Isabela Fairclough'n ja Norman Fairclough'n (2012) esittämä poliittisen diskurssianalyysin menetelmä perustuu ajatukseen, että poliittinen päätöksenteko ja keskustelu on luonteeltaan argumentatiivista ja käytännöllistä päättelyä (practical reasoning). Poliittisessa diskurssianalyysissä poliittisia tekstejä ja puheita analysoidaan sen mukaan, miten ne rakentavat perusteluja toiminnalle. Analyysissä yhdistetään kriittisen diskurssianalyysin kielellinen tarkastelu ja argumentaation sisällöllinen arviointi. Kielellinen analyysi kohdistuu esimerkiksi sanavalintoihin, metaforiin ja retorisiin keinoihin, joilla pyritään rakentamaan uskottavuutta ja legitimizeettiä. Argumentatiivinen tarkastelu puolestaan pyrkii havaitsemaan millaisia arvoja, ideologisia oletuksia ja moraalisia perusteita päätöksentekijät tuovat esiin perusteluissaan.

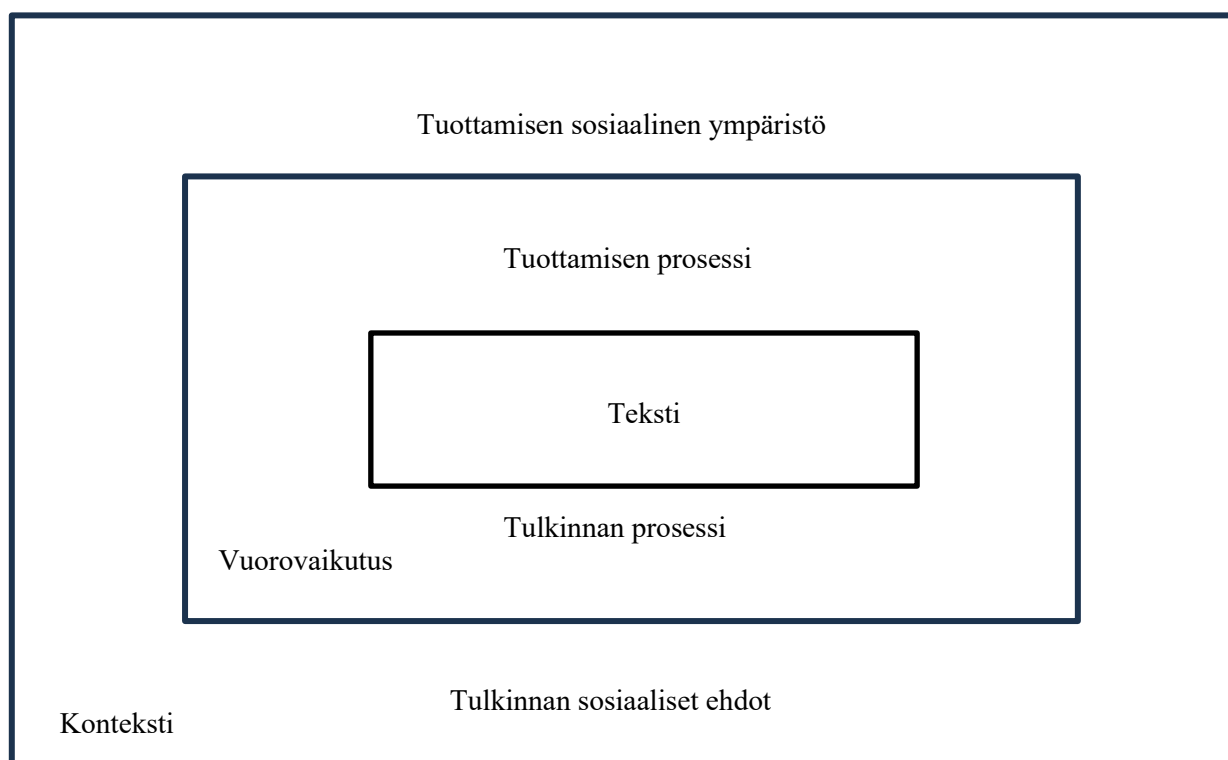
Kuten muu kriittinen diskurssianalyysi, myös poliittinen diskurssianalyysi tarkastelee, miten kieli tuottaa ja ylläpitää valtasuhteita, ideologioita ja hegemonisia käsityksiä. Poliitikassa tämä ilmenee esimerkiksi siinä, miten tietyt käsitteet ja kehykset vakiintuvat ja ohjaavat sitä, mitä pidetään mahdollisena tai hyväksyttävänä politiikkana. Poliittista diskurssia ei nähdä ainoastaan vallankäytön välineenä, vaan myös vallasta kamppailun areenana, jossa erilaiset toimijat kilpailevat siitä, kuka saa määritellä sosiaalisen todellisuuden.

Fairclough'n ja Fairclough'n (2012) mallissa poliittinen diskurssianalyysi toimii myös arvioivana työkaluna, joka auttaa pohtimaan argumenttien rationaalisuutta ja eettistä kestävyyttä. Poliittiset päätökset eivät heidän mukaansa perustu vain faktoihin, vaan ne ovat aina myös arvopohjaisia ja moraalisesti perusteltuja. Poliittisen diskurssin analyysi voi siten tehdä näkyväksi, millaiset arvot, oletukset ja maailmankuvat ohjaavat päätöksentekoa ja millaisia vaihtoehtoisia toimintalinjoja olisi mahdollista tuoda keskusteluun.

Kriittistä diskurssianalyysia on tehnyt tunneuksi myös Norman Fairclough (2015, 2003, 1993), jonka tutkimuksissa korostuu kielen ja vallan välisen yhteyden tarkastelu. Tavoite on usein emansipatorinen, jolloin pyritään paljastamaan, miten kieli toimii ideologisena

välineenä ja miten sillä tuotetaan ja ylläpidetään yhteiskunnallisia hierarkioita, eriarvoisuutta ja hegemonisia käsityksiä. Kriittisessä diskurssianalyysissä kieli ymmärretään sosiaalisena käytäntönä, joka sekä heijastaa että muokkaa yhteiskunnallisia rakenteita. Tutkimus etenee usein kolmella tasolla: kielellisen tason analyysi (teksti), diskursiivinen käytäntö (tuottamisen ja tulkinnan prosessit) ja sosiaalinen käytäntö (laajempi yhteiskunnallinen konteksti).

Fairclough (2015, 58) esittää kolmitasoisen kriittisen diskurssianalyysin kuvaajana, jossa tasot asettuvat toisensa sisään ja kulkevat täten kuin läpi leikaten toisensa lomitse tulkintaa syventäen:

Kuvio 3: Diskurssi tekstinä, vuorovaikutuksena ja kontekstina.² (Fairclough 2015, 58.)

Menetelmällisesti diskurssianalyysi tarkoittaa käytännössä systemaattista tekstien ja puhetapojen tarkastelua. Tutkija kiinnittää huomiota esimerkiksi sanavalintoihin, metaforiin, argumentaation rakenteisiin, toistuvuuksiin sekä siihen, mitä jätetään sanomatta. Analyysin tavoitteena ei ole löytää yhtä oikeaa tulkintaa, vaan tuottaa ymmärrystä siitä, miten erilaiset merkitykset syntyvät ja mitä seurauksia niillä on

² Oma suomennos taulukosta.

sosiaalisessa todellisuudessa (Jørgensen & Phillips, 2002). Diskurssianalyysin, etenkin kriittisen diskurssianalyysin vahvuus on sen keinojen kyyvyssä paljastaa arkisten ja institutionaalisten kielenkäytön tapojen kautta rakentuvia ideologioita ja valtarakenteita. Samalla se tarjoaa välineen kriittiseen reflektioon siitä, miten tietyt puhettavat ja merkitykset tulevat yhteiskunnassa hallitseviksi ja miten vaihtoehtoisia näkökulmia voidaan tuoda näkyvämmiksi (Fairclough 1995, Wodak & Meyer 2016).

Valitsin tutkielmassani käyttämäni metodin siten, että pystyn vastaamaan tutkimuskysymyksiini mahdollisimman hyvin. Kun kysymykseni ovat millaisia diskursseja kansanedustajat käyttävät ja miten niissä politisoidaan tai depolitisoidaan tekoälyä, olen kiinnostuneita merkityksistä, niiden rakentumisesta ja niiden suhteesta valtaan, en niinkään mitattavista määristä tai tilastollisista jakaumista. Laadullinen lähestymistapa on tällöin perusteltu lähtökohta, sillä se mahdollistaa kielen ja sosiaalisen todellisuuden välisen suhteen tarkastelun tavalla, johon määrällinen analyysi ei pysty. Määrällinen sisällönanalyysi voisi kertoa, kuinka usein tietty sana tai teema esiintyy aineistossa, mutta se ei tavoita sitä, miten merkityksiä rakennetaan, mitä oletuksia ne kantavat tai miten ne asemoituvat suhteessa toisiinsa ja ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen.

Laadullisen tutkimuksen sisällä diskurssianalyysi on perusteltu valinta omaan tutkielmaani, sillä aineisto on institutionaalista poliittista puhetta. Temaattinen sisällönanalyysi tunnistaisi aiheita ja teemoja, mutta jättäisi tavoittamatta sen, miten teemat rakentuvat kielellisesti ja mitä ne tekevät sosiaalisessa todellisuudessa. Narratiivinen analyysi puolestaan sopisi aineistoihin, joissa on selkeä kertomusrakenne, jollaista saattaisi aineistoni löytyäkin, mutta ei vastaisi tutkimuskysymyksiini. Diskurssianalyysi sen sijaan kohdistuu juuri siihen, miten kielenkäyttö rakentaa, ylläpitää ja haastaa sosiaalisia merkityksiä ja valtasuhteita. Poliittista puhetta tarkasteltaessa diskurssianalyysi auttaa tarttumaan niihin elementteihin diskurssissa, joiden kautta voidaan lukea esiin sitä, miten tekoälyä politisoidaan tai depolitisoidaan. Tämä tekee siitä luontevan valinnan aineistolle, jossa kiinnostuksen kohteena on nimenomaan se, miten tekoälystä puhutaan eikä vain se, mitä siitä sanotaan.

Diskurssianalyysin sisällä kriittinen diskurssianalyysi on perusteltu valinta kahdesta syystä, jotka liittyvät suoraan toiseen tutkimuskysymykseeni. Ensinnäkin kriittinen diskurssianalyysi ei tyydy kuvailemaan diskursseja vaan kytkee ne valtaan ja ideologiaan. Se tarkastelee, miten tietyt puhetavat tulevat hallitseviksi, mitä ne luonnollistavat ja mitä sulkevat näkymättömiin (Fairclough 1995, Wodak & Meyer 2016). Tämä on välttämätöntä, kun halutaan vastata kysymykseen siitä, miten tekoälyä politisoidaan tai depolitisoidaan. Toiseksi parlamentaarinen puhe on institutionaalista kielenkäyttöä, jossa valta on läsnä myös rakenteellisesti siinä, kuka saa puhua, millä ehdoilla ja minkälainen puhe on ja koetaan hyväksyttävänä. (Wodak 2001).

Poliitikot, äänestäjät ja media muodostavat tiiviin verkoston, jossa mielipiteet, intressit ja näkökulmat vaihtuvat jatkuvasti. Syy- ja seuraussuhteet siitä, kuka vaikuttaa keneen ja miten, ovat kuitenkin monimutkaisia ja usein vaikeasti jäljitettävissä. (Wodak, 2001). Wodak väittää kriittisen diskurssianalyysin olevan ainoa mahdollinen keino paljastaa ja tutkia näitä vuorovaikutussuhteita. Kriittisen diskurssianalyysin on oltava ”moniteoreettinen, monimenetelmällinen, kriittinen ja itsekriittinen”³. Tällä Wodak tarkoittaa ennen kaikkea sitä, ettei katse voi olla kapea tai liialti yhteen asiaan tai yksityiskohtaan keskittynyt, vaan tarkastelussa on otettava huomioon retoriikka laajana käsitteenä, lähestymistavan on oltava avoimesti useasta tieteenalasta ja metodista ammentava. Samaan aikaan omalle työlle ja lähestymistavalle on esitettävä jatkuvaa kritiikkiä, jottei näkökulma yksipuolistu.

Parlamentaarinen keskustelu on itseoikeutetusti omassa luokassaan, kun puhutaan poliittisesta diskurssista. Lakien ja normien säätämässä kehikossa käydyn keskustelun lopputulos on aina erilainen kuin vapaammassa yhteydessä käyty keskustelu. Parlamentit ovat kuitenkin jo instituutioinakin poliittiselle puheelle omistettuja, joten puhe parlamentissa edustaa kaikkein formaaleinta poliittisen puheen muotoa. Parlamentissa esitetty poliittinen kieli sisältää usein elementtejä useista poliittisen kielen alalajeista, kuten vaalikielestä, puoluepoliittisesta kielestä, diplomatian kielestä sekä itsessään parlamentin kielestä. (Bayley 2004.)

³ Oma suomenos, alkuperäinen: ”multitheoretical, multimethodical, critical and self-reflective”

Diskurssia vallan välineenä analysoitaessa voidaan myös ajatella vallan olevan sillä, joka hallitsee vallitsevaa diskurssia. Sillä, jolla on eniten valtaa diskurssiin, hallitsee epäsuorasti muiden mieliä ja tekoja (van Dijk 2015). Eduskunnan käydessä vilkkaan ajankohtaisskeskustelun tekoälystä ”Suomen tulevaisuuden menestystekijänä” voidaan ajatella eduskunnan ottavan itselleen asianomistajuutta ja koettaen vaikuttaa koko suomalaiseen tekoälydiskurssiin. Tekoälyä politiikassa käsiteltäessä on (diskurssi)valta usein Euroopassa Euroopan unionilla sen sääntelyvallan vuoksi. Globaali tekoälykeskustelu pohjautuu usein ennen kaikkea yhdysvaltalaisen yritysten avauksiin ja kansainväliseen kaupallisen generatiivisen tekoälyn kilpailuun, kuten Kiinan julkaistessa oman Deep Seek -generatiivisen tekoälynä. Globaalia näkökulmaa tarkasteltaessa on syytä pitää myös mielessä tekoälyn kehityksen vaatima konkreettinen työ, kuten sen kouluttamiseen vaadittu inhimillinen työpanos. Tämä työ tehdään usein globaalin etelän maissa matalalla palkalla, mutta hyödyt ja arvonnisa valuu globaaliin pohjoiseen. (Grohmann & Araújo 2021.)

Bayley (2004) muistuttaa myös parlamentin koostumuksella sekä valinta- ja työskentelytavalla olevan merkitystä sen kannalta, millaiseksi puhe parlamentissa muodostuu. Esimerkiksi suhteellisella vaalitavalla valituissa parlamenteissa esitetään usein marginaalisempia mielipiteitä sisältäviä puheenvuoroja kuin enemmistövaalitavan pohjalta muodostetuissa parlamenteissa. Toisaalta perinteinen jako keskusteleviin ja työskenteleviin parlamentteihin vaikuttaa siihen, minkälaisessa roolissa yksittäisen kansanedustajan puhe ja oikeus puhua on parlamentissa.

Diskurssin ollessa kulttuuriin ja ympäristöön sidottua on poliittinen diskurssi kiinteästi sidottuna poliittiseen kulttuuriin. Poliittisella kulttuurilla voidaan tarkoittaa niitä instituutioita, joissa politiikkaa tehdään ja muokataan, sitä kielellistä rakennetta, jolla siitä puhutaan ja niitä kirjoitettuja ja kirjoittamattomia sääntöjä tapoja, joita politiikan tekemiseen liittyy, liitetään tai kuvitellaan liitettäväksi. (Wilson 2000, 247.)

Parlamenteissa tapahtuva diskurssi on vielä poliittisesta diskurssistakin oma alalajinsa, sen tarkkarajaisen kehikkonsa takia. Parlamenttipuhetta rajoittavat lukuisat institutionaaliset tekijät, mutta myös kulttuuriset ja sosiaaliset normit, joiden puitteissa keskustelua käydään.

Oma roolinsa on parlamenttipuheen yleisöllä, joka on jo pitkään ollut muualla kuin salissa läsnä olevat kanssaparlamentaarikot. Median murroskohdissa uusi media on aina muuttanut politiikkaa. Sanomalehdet, radio, televisio, internet ja sosiaalinen media ovat kukin aikoinaan tuoneet uuden alustan politiikalle. Parlamenttipuhe suunnataan kannattajille, joko median kautta tai suoraan. Puheissa pyritään selkeyteen, mutta kuulijakunta muokkaa sisältöä pakostikin, kuten kaikissa diskursseissa. Eduskunnassa kansanedustajan puheen sisältöä ei siis määritä pelkästään eduskunta kontekstina, vaan myös se konteksti, jossa edustaja ajattelee potentiaalisen äänestäjän puhetta kuuntelevan. Perinteisessä mediassa toimii erilainen retoriikka tai erilaiset sitaattit, kuin sosiaalisessa mediassa. (Pekonen 2011.)

Poliittisessa diskurssissa puheen ja tekstin strateginen luonne on kuitenkin aina läsnä. Strategiset osat poliittisessa kielellisessä tuotoksessa pitävät sisällään pragmaattisen, semanttisen ja syntaksisen ulottuvuuden. Pragmatiikkaan viitattaessa on otettava huomioon puhujien väliset sekä puhujien ja kuulijoiden väliset suhteet ja vuorovaikutustilanteet ja -mahdollisuudet. (Chilton ja Schäfferin 2011.) Huomioon on otettava myös se, kuka puhuu, missä ja kenelle, mutta myös kuka ei puhu ja kenelle ei puhuta. Semantiikassa pureudutaan käytettyyn sanastoon ja sanojen merkitykseen, mitä sanotaan ja miten sanotaan ja mitä jätetään sanomatta. Syntaksin analysoinnissa keskitytään lauseiden rakenteeseen ja keskinäiseen järjestykseen, kuten mitkä asiat sanotaan ensin, mitkä jätetään loppuun ja minkälaiset lauseet jäävät toisille alisteisiksi tai varjoon.

Chilton ja Schäffner (2011) ehdottavat kolmea strategista tehtävää, joiden avulla erottaa ne ilmiöt kielessä ja keskustelussa, jotka voidaan hahmottaa poliittisiksi:

1. Pakko ja vastarinta (coercion and resistance): valtaa käytetään sanktioiden tukemana tai kevyempien keinojen, kuten agendavallan, rooleja tai oletuksia luomalla.
2. Legitimointi ja de-legitimointi (legitimization and delegitimization): oman vallan oikeudenmukaisuuden rakentaminen, toisaalta toiseuden luominen ”toisten” vallan legitimizeetin kyseenalaistamiseksi.

3. Edustaminen ja vääristely (representation and misrepresentation): tiedon sekä diskurssin kontrollointi, valtaa pitävälle sopivan tiedon jakaminen tai tiedon pimentäminen, kiertely, epämääräisyyksien toistaminen, toisaalta suoranainen valehtelu.

Esimerkkinä Chilton ja Schäffner (2011) mainitsevat vähemmistöjen oikeudet, nähdäänkö esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen olemassaolo luonnollisena vai poliittisena teemana. Vaikka laaja enemmistökin näkisi em. sekä muut vähemmistöt neutraalina asiana, voidaan heidät koska tahansa politisoida edellä mainituilla keinoilla, mikä tekee vähemmistöistä haavoittuvaisempia valtaväestöön nähden. Kuitenkin kirjoittajat muistuttavat, että suhteellisen vähän aikaa sitten oli poliittista olettaa, että vähemmistöjen oikeudet ovat neutraali eikä poliittinen asia. Mielessä on myös pidettävä, ettei politisointi ole automaattisesti negatiivista.

Poliittisen diskurssin analysoinnin eräs ongelmakohtia löytyy muun muassa määritelmistä. Se mikä on poliittista, riippuu täysin näkökulmasta. Toisaalta monet kielen kautta harjoitetut toiminnot, siis diskurssit, voivat palvella useita tarkoituksia eivätkä näin ollen ole pelkästään niin sanottua poliittista diskurssia. (Chilton & Schäffner 2011.) Poliittisen kielen sisältämien merkitysten laajuus tarjoaa niin kuulijalle kuin tutkijallekin paljon analysoitavaa. Usein poliittisen kielen tarkoituksenakin on tarkoittaa aivan muuta kuin se päällepäin tarkoittaa.

Sosiaalipsykologinen lähestymistapa poliittiseen diskurssiin korostaa poliittisen toiminnan epätarkkoja ja epärationaalisia puolia. Useat lähestymistapaa hyödyntäneet tukijat ovat sisällyttäneet analyysiinsä poliittisten iskulauseiden, symboleiden ynnä myyttien merkityksen ja roolin tutkimuksen. Etenkin viime vuosisadan puolivälin jälkeen esiintyi myös yrityksiä kvantitatiivista poliittisen verbaalisen toiminnan semantiikkaa, mutta ennemmin psykologisin kuin kielitieteellisin metodein. (Chilton & Schäffner 2011.)

Laajemmassa mielessä poliittinen diskurssianalyysi kytkeytyy deliberatiivisen demokratian ideaaliin, jossa julkisen keskustelun tulisi perustua avoimeen ja rationaaliseen argumentointiin. Analyysin avulla voidaan tarkastella, missä määrin poliittinen keskustelu todella vastaa näitä ihanteita Poliittisella diskurssianalyysillä

voidaan arvioida, onko keskustelu aidosti osallistavaa, moniarvoista ja perustevaa vai rajoittuuko se hegemonisiin, ideologisesti värittyneisiin puhetapoihin (Fairclough & Fairclough, 2012).

Fairclough´n (2015) sekä Fairclough´n ja Fairclough´n (2012) näkökulma edustaa anglosaksisessa tutkimuksessa yleistä funktionaalista näkökulmaa. Se pitää sisällä useiden menetelmien soveltamisen tekstiin ja sitä ympäröiviin käytänteisiin. Kriittinen ote laajalla kentällä mediasta poliittikkoihin on yleistynyt erityisesti van Dijkin (ks. mm. 1989) tutkimusten kautta. Myöhemmin globalisaatio on vaikuttanut muuttuvan maailman ja muuttuvien arvojen kautta muuttuvaan diskurssiin. Yhdysvalloissa kielitieteilijä Noam Chomskyn kritiikki maansa ulkopoliittikkaa ja sen retoriikkaa kohtaan on tuonut globalisaation teemoja entistä enemmän kriittisen diskurssianalyysin pariin. (Zukerstein 2014, 180, Herring & Robinson 2003.)

Manner-Euroopassa erilaisia lähestymistapoja poliittiseen kieleen on kehitetty ranskan- ja saksankielisissä tiedeyhteisöissä. Esimerkiksi varhaiset tilastotieteellisiä menetelmiä hyödyntäneet sanastotutkimukset hakivat yksittäisten sanojen yleisyyttä, esimerkiksi puolueiden ja ammattiliittojen julkaisuissa. Tiettyjen sanojen käytöllä ja yleisyydellä haettiin eroja ideologioiden ilmentymisessä, niin eri julkaisujen välillä kuin ajallisessakin jatkumossa. Saksassa puolestaan poliittisen kielen analysointi on pitkälti saanut alkunsa erityisesti Saksaa jakaneista historiallisista teemoista, fasismista ja konkreettisesta jaosta. Erityisesti uusnatsidiskurssin tutkimus on ollut suosittua ympäri saksankielisen Euroopan. Kansallissosialistisessa kielenkäytössä korostuu eritoten kielen käytön sosiaalisen vuorovaikutusyhteys. Toisaalta kahden Saksan aikakauden kielen tutkimus on kiihdyttänyt kehitystä sanakeskeisestä lingvistiikasta teksti- ja toimintaorientoituneeseen analyysiin. Poliittista sanastoa ja kielen rakenteita tutkiessa esiin nousivat kehitetyt ideologialähtöiset lähestymismuodot. (Chilton & Schäffner 2011.)

Poliittinen diskurssianalyysi antaa avustavia työkaluja kriittisen diskurssianalyysin toteuttamiseen, vaikka varsinaisesti ei toteutettaisikaan täysin poliittisen diskurssianalyysin mallin mukaista analyysia. Esimerkiksi käyttämässäni kriittisessä diskurssianalyysissa poliittista keskustelua tarkasteltaessa poliittisen

diskurssianalyysin työkalut auttavat tunnistamana aineistosta strategisin kysymyksiin poliittisia rooleja (Chilton & Schäffner 2011) sekä puheen argumentaatiota (Fairclough & Fairclough 2012). Tässä tutkielmassa argumentaatio ja perustelu ei ole kuitenkaan keskiössä, sillä niitä tärkeämpää on kontekstin ja sosiaalisen ympäristön vaikutus. Erityisesti aineistoni ollessa ajankohtaiskeskustelu, eikä varsinainen poliittisiin päätöksiin tähtäävä keskustelu, korostuvat sekä aiheen että ympäristön kannalta tuotetun tekstin vuotovaikutus niin poliittisen kuin sosiaalisen todellisuuden kanssa. Siksi käytän ensisijaisesti Fairclough'n (2015) kriittisen diskurssianalyysin metodologiaa tutkimuskysymykseen vastaamiseen, pitäen rinnalla kuitenkin poliittisen diskurssianalyysin mahdollisuudet pureutua argumentaatioon ja strategioihin.

4.3 Parlamenttipuheen analysointi kriittisen diskurssianalyysin keinoin

Diskurssianalyysissä on tavanomaista jakaa tutkittava aineisto osiin, kuten kaikkien tieteenalojen analyyseissä usein on. Tavanomainen jako voi olla esimerkiksi sen perusteella kuka puhuu, aiheiden tai aihealueiden perusteella. Saatetaan jopa erotella lauseita tai sanoja erilleen niiden tutkimista varten. (Johnstone 2018.)

Hyödynnän tässä tutkimuksessa Norman Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin mallia, jonka hän esittelee teoksessa *Language and Power* (2015/1989). Kriittisen diskurssianalyysin perhe on monimuotoinen, Fairclough itsekin esittää eri teoksissaan hieman toisistaan eriäviä versioita kriittisestä diskurssianalyysistä (ks. esim. Fairclough 2003, Fairclough 2015). Keskeistä kriittiselle diskurssianalyysille on diskurssin kriittisen tarkastelun yhdistyminen selitykseen siitä, miten diskurssi toimii osana olemassa olevaa sosiaalista todellisuutta ja vaikuttaa siihen. Kritiikin ja selityksen perusteella voidaan tarkastella toimintaa, jonka tavoitteena on muuttaa kyseistä sosiaalista todellisuutta (Fairclough 2015, 6). Teoksen *Language and Power*, vapaasti suomennettuna *Kieli ja valta*, malli kriittisestä diskurssianalyysistä korostaa valtaa diskurssin takana ja erityisesti diskurssijärjestystä ("order of discourse"). Lähtöoletus on, että kieli ja valta ovat erottamattomasti toisiinsa yhdistyneitä. Kieli ilmentää sosiaalisia suhteita samaan aikaan niitä rakentaen ja ylläpitäen: tämä tekee kielenkäytöstä vallankäytön ja sen rakentamisen areenan. Pelkkä diskurssin

selittäminen ei siis riitä toteuttamaan kriittisiä diskurssianalyysia, vaan huomioon on otettava sen asema suhteessa siihen sosiaaliseen todellisuuteen, jossa se esitetään.

Diskurssijärjestys on Fairclough'n mallissa keskeinen käsite, jolla tarkoitetaan tietyn sosiaalisen kentän, kuten instituution, kaikkien diskurssien kokonaisuutta ja niiden keskinäistä, usein hierarkkista suhdetta toisiinsa. Institutionaalinen diskurssijärjestys voidaan myös katsoa yhteiskunnallisen diskurssijärjestyksen alalajiksi. Tällöin kaikki instituutioiden sisältämät diskurssit asettuvat myös laajempaan järjestykseen yhteiskunnallisella tasolla. Diskurssijärjestyksen käsite on keskeinen siksi, että se muodostaa vakiintuessaan tietyistä tavoista puhua itsestäänselvyyksiä ja sementoi osaltaan diskurssin takana vaikuttavaa valtaa. Toisaalta muutos diskurssijärjestyksessä voi merkitä huomattavaakin muutosta yhteiskunnassa. Käsitteen Fairclough lainaa Foucault'lta, joka toisin näkee diskurssijärjestyksen vakaampana. (Fairclough 2015.)

Fairclough (2015) jakaa vallan ilmenemisen valtaan diskurssin sisällä ja valtaan diskurssin takana. Diskurssissa sisällä olevalla vallalla tarkoitetaan sitä valtaa, joka ilmenee suoraan vuorovaikutustilanteissa, eli kielenkäyttö itsessään heijastaa valtasuhteita. Esimerkiksi esihenkilön määrätessä työtehtäviä alaiselle sisältää vuorovaikutustilanteessa käytetty kieli jo itsessään suoraan ilmenevää valtaa. Diskurssin takana oleva valta puolestaan on syvemmillä piilevää valtaa, joka muokkaa ja ylläpitää diskurssijärjestyksiä kokonaisuudessaan. Kyse on yksittäistä vuorovaikutustilannetta laajemmasta ilmiöstä, esimerkiksi, minkälaisilla termeillä vähemmistöistä puhutaan ja pidetään ”normaalina” puhua julkisessa keskustelussa.

Fairclough'n (2015) kriittinen diskurssianalyysi muodostuu diskurssin kolmen tason analyysista. Tasot ovat teksti (text) eli miten ja miten ilmiöstä puhutaan, vuorovaikutus (interaction), joka käsittää ilmiön representaation ja tulkinneisuuden sekä konteksti (context), jonka tasolla kokonaisuutta tarkastellaan kriittisesti sen poliittisessa ja historiallisessa ympäristössä, jota vasten tulkinta tehdään. Kolmitasoinen kriittinen diskurssianalyysi koostuu tekstitason analyysista, vuorovaikutuksen tarkastelusta tuottamisen ja tulkinnan näkökulmasta sekä sosiaalisen kontekstin analyysista, jossa huomio kohdistuu tulkintaa määrittäviin sosiaalisiin ehtoihin. Jo yksittäistä tasoa tarkastelemalla ilmiöön pääsisi käsiksi, mutta täysi kriittinen diskurssianalyysi tarjoaa

mahdollisuuden ilmiön ja sen rakenteiden ja vallan syvempään hahmottamiseen. (Fairclough 2015, 55–59.)

Kriittisen diskurssianalyysin kielellisen tason analyysi on hyvä aloittaa tekstissä käytetyn sanaston tasolta. Sanoja tarkasteltaessa ei voida olettaa sanojen olevan neutraaleja, ”vain sanoja”. Sanastoon ja sanavalintaan liittyy aina valintoja, jotka viestivät arvoista. Fairclough jakaa sanojen ilmentävät arvot kokemuksellisiin, suhteellisiin ja ilmaisullisiin arvoihin. Kokemukselliset arvot kertovat tekstin tuottajan kokemuksista luonnollisesta sekä sosiaalisesta maailmasta ympärillä. Kokemukselliset arvot ilmentävät myös tekstin tuottajan tiedoista ja uskomuksista. (Fairclough 2015.)

Kuvio voidaan siis nähdä analyysikehikkona, jossa analyysin kulku riippuu siitä, mistä kohtaa kuvaajaa analysoija sen aloittaa. Yksi vaihtoehto on aloittaa keskeltä, tekstistä ja edetä kehä kehältä ulommas käsitellen aineistossa esiintyvä(t) diskurssi(t) vuorovaikutuksista konteksteihin siirtyen. Olisi myös yhtä lailla mahdollista edetä ulompaa sisemmäs kehä kerrallaan, toisaalta myös ylhäältä alas tuottamisen ja tekstin kautta tulkintaan. Keskeistä analyysissa on kuitenkin analysoida jokaisen tason keskinäisiä suhteita ja vaikutuksia toisiinsa. Fairclough esittää analyysin kulun kulkevan tasojen läpi kuvailun, tulkinnan ja selityksen kautta.

Kriittisen diskurssianalyysin kentässä Fairclough'n (2015) kolmitasoinen malli on mielestäni perusteltu valinta, sillä malli pitää yhdessä tekstin kielellisen analyysin ja laajemman sosiaalisen kontekstin tarkastelun. Fairclough'n (2015) kriittinen diskurssianalyysi ei pelkistä analyysiä pelkkään kieleen eikä toisaalta jätä kielellistä tasoa huomiotta sosiaalista kontekstissa. Tutkimuskysymyksiini vastaaminen edellyttää näitä molempia, diskurssien kielellisten rakentumismekanismien tunnistamista ja niiden tulkintaa suhteessa poliittiseen valtaan. Lisäksi Fairclough'n malli soveltuu erityisen hyvin institutionaaliseen poliittiseen puheeseen, sillä se ottaa huomioon sen, miten institutionaaliset rakenteet muovaavat sitä, mitä diskurssissa on mahdollista sanoa ja miten (Fairclough 2015, 57). Kolmanneksi malli mahdollistaa diskurssijärjestyksen tarkastelun, eli sen, miten diskurssit asettuvat hierarkkiseen suhteeseen toisiinsa nähden. Tämä on analyttisesti keskeistä, kun halutaan tarkastella, mikä kehystys on hallitseva ja mitä se sulkee ulkopuolelleen.

Suoritan analyysin Fairclough'n (2015) mallin mukaan tekstin, vuorovaikutuksen ja kontekstin tasolla, mainitussa järjestyksessä. Käyn analyysissä läpi ensin esiin nousevat tutkimuskysymyksen kannalta merkittävät diskurssit, jotka esittelen kyseistä diskurssia edustavien puheenvuorojen kielen kautta. Keskeisessä roolissa on kuitenkin kokonaisuus, johon keskityn etenkin kahdessa jälkimmäisessä analyysin tasossa. Eduskuntakeskustelun muodostuessa useasta lyhyestä, toisiinsa linkittyvästä tekstistä, on kuitenkin ensin ymmärrettävä keskustelun osat ja niiden muodostamat diskurssit, jotka rakentuvat keskustelussa. Tällä tavalla analysoimalla voidaan hahmottaa diskurssijärjestys sekä tekstin sisällä että tekstiä ympäröivässä yhteiskunnassa (Fairclough 2015).

Eduskunnan ajankohtaiskeskustelu soveltuu erityisen hyvin aineistoksi tutkielmaani, jossa käytän metodina kriittistä diskurssianalyysiä, sillä lakipäämäärän puuttuminen vapauttaa diskursiivista tilaa edustajille käsitellä aihetta kokonaisuutena vuorovaikutuksessa muihin puhujiin ja toisiin politiikan areenalla esiintyviin aiheisiin. Kansanedustajien on myös mahdollista sitoa käsiteltävä aihe laajemmin haluamaansa kontekstiin, kun käsittelyn konteksti ei ole pelkästään säädettävän lain luoma konteksti.

Diskurssit ja politisoituminen linkittyvät toisiinsa erityisesti niin sanotun maalaisjärjen kautta. Maalais- tai yleisjärjellä⁴ Fairclough tarkoittaa tilannetta, jossa dominoivan diskurssin sisältö hyväksytään maalaisjärjen mukaiseksi olotilaksi. (Fairclough 2015, 108.) Maalaisjärjeksi muuttuminen ei kuitenkaan ole aivan suoraan sama asia, kuin depolitisoituminen.

Kun diskurssin sisältö muuttuu maalaisjärjeksi, kaikki osalliset hyväksyvät sen osaksi jaettua ymmärrystä todellisuudesta. Depolitisoitumisessa aihe siirtyy pois politiikan kentältä ilman, että sitä välttämättä yhteisesti hyväksytään. (Palonen ym. 2019)

Maalaisjärjeksi muuttumiseen pyrittäessä kilpailevat diskurssit joutuvat perustelemaan itseään ja olemassaoloaan ja toisaalta politisoimaan itseään, sillä diskurssin sisältö on tuotava politiikan piiriin, jotta se voi muodostua dominoivaksi diskurssiksi ja muodostua

⁴ engl. common sense

maalaisjärjeksi. Lisäksi käsitteitä yhdistää politiikan kentän muuttuminen, joko aiheen yhteisen hyväksymisen tai poistumisen kautta.

4.4 Tekoälyä koskevat eduskuntakeskustelut aineistona

Tutkielman aineisto koostuu eduskunnassa 17.9.2024 käydystä tekoälyä koskevasta ajankohtaiskeskustelusta ja sen puheenvuoroista. Mainitsen aineistoksi sekä keskustelun, että sen aikana pidetyt puheenvuorot, sillä Fairclough'n kriittinen diskurssianalyysi (2015) käsittää diskurssin kannalta olennaisiksi molemmat, eikä pelkästään toista tarkastelemalla pääse perille kokonaisuudesta. Kuten mainittua, Fairclough erottelee tekstin kielenkäytön tuotteeksi, kun taas diskurssi on tekstin vuorovaikutuksen ja kontekstin summa, ja näin ollen myös yksittäisen tekstin esiintymistä pidempikestoisempi prosessi. (Fairclough 2015, 57.)

Eduskunnassa käytiin syyskuussa 2024 ajankohtaiskeskustelu Timo Harakan (sd.) keskustelualoitteen pohjalta. Harakan keskustelualoitteen ”Tekoäly Suomen tulevaisuuden menestystekijänä ja yhteiskunnallisten haasteiden aiheuttajana” allekirjoitti Harakan lisäksi 40 kansanedustajaa, joista 26 oli Harakan puoluetovereita, loput allekirjoittajat edustivat perussuomalaisia, keskustaa, kokoomusta, vihreitä, vasemmistoliittoa ja kristillisdemokraatteja. Jo keskustelualoitteen nimi ohjaa diskurssia kohti menestys- ja riskitekijöitä. Keskustelualoite jätettiin Eduskunnan puhemiesneuvostolle 21.5.2024. Puhemiesneuvosto päätti 10.9.2024, että aloitteen mukainen keskustelu käydään täysistunnossa 17.9.2024. (Eduskunta 2024.)

Ajankohtaiskeskustelu on haettu eduskunnan sähköisestä arkistosta. Kartoitin eri tekoälyä koskevia keskusteluita verkkosivujen ”Valtiopäiväasiat ja -asiakirjat” -haulla (Eduskunta 2025.) hakusanoilla ”tekoäly”, ”keinoäly” ja ”artificiell intelligens”.

Valittuani aineistoni eduskunnan asiakirjahausta, kopioin pöytäkirjan (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) asiakohdan omaksi tiedostoksi. Kuvaan työskentelyäni aineiston parissa tarkemmin luvussa 5.

Analysoin ainoastaan diskurssia pöytäkirjassa, joka on litteroitu versio puhuttuna kielenä esitetystä tekstistä. Äänenpainot, eleet tai muu nonverbaalinen viestintä ei

ilmene litteraatista, mikä pakottaa analyysin keskittymään ainoastaan tekstin osalta tekstin kirjoitettuun ilmenemismuotoon.

Kyseinen ajankohtaiskeskustelu valikoitui aineistokseni, sillä se on ensimmäinen täysin tekoälyyn keskittyvä keskustelu eduskunnassa, mutta myös sen luonne ajankohtaiskeskusteluna antaa edustajille vapaamman tilan ilmaista mielipiteensä, näkemyksensä ja tuoda ilmi oma asiantuntemuksena. Eduskunnan pöytäkirjojen julkisuus tekee niistä kiinnostavan ja helposti saavutettavan tutkimuskohteen. Ajankohtaiskeskustelun analysointi puolestaan antaa mahdollisuuden tunnistaa kansanedustajain puheessa ilmeneviä diskursseja ryhmäkuria vapaammassa ilmapiirissä. Toisin sanoen keskustelussa on mahdollista tuoda omia näkemyksiä tekoälystä politiikan areenalle lainsäätämiseen tähtäävää keskustelua laajemmin.

Ajankohtaiskeskustelu voidaan käydä eduskunnassa kansanedustajan puhemiesneuvostolle tekemän kirjallisen keskustelualoitteen pohjalta (Eduskunnan työjärjestys 26 §, Eduskunta.fi 2026). Keskustelualoitteen painoarvoa voidaan kasvattaa sitä tukevien allekirjoitusten määrällä ja poliittisella laajuudella. Ajankohtaiskeskustelut ovat tyypillinen tapa nostaa eduskunnan käsittelyyn kansanedustajien toivomia aiheita, joista ei ole kuitenkaan vireillä lakiprosessia ja eivät siten muutoin ole keskusteluagendalla. Ajankohtaiskeskustelut eivät johda toimenpiteisiin, mutta keskustelun päätteeksi, eduskunnan tavanomaisen käytännön mukaan, valtioneuvoston jäsen voi pitää vastauspuheenvuoron, mutta eduskunnan työjärjestys ei tähän velvoita.

Ajankohtaiskeskustelua voi esittää käytäväksi kuka tahansa kansanedustaja. Muut edustajat voivat halutessaan allekirjoittaa keskustelualoitteita. Ajankohtaiskeskustelu ei myöskään sisällä minkäänlaisia äänestyksiä tai toimenpideseurauksia, jolloin se mahdollistaa myös matalan kynnyksen hallitus-oppositiorajan ylittävän keskustelun edustajien tärkeinä pitämistä aiheista. (Valtioneuvosto 2025.) Parlamenttidiskurssi on tyypillisesti keskustelevaa ja vastakkain asettelevaa (Bayley 2004), mutta ajankohtaiskeskustelu voi synnyttää asetelmia, joissa vastakkainasettelu jää rakentumatta tai puuttuu kokonaan. Tämä tosin vaihtelee käsiteltävän aiheen mukaan.

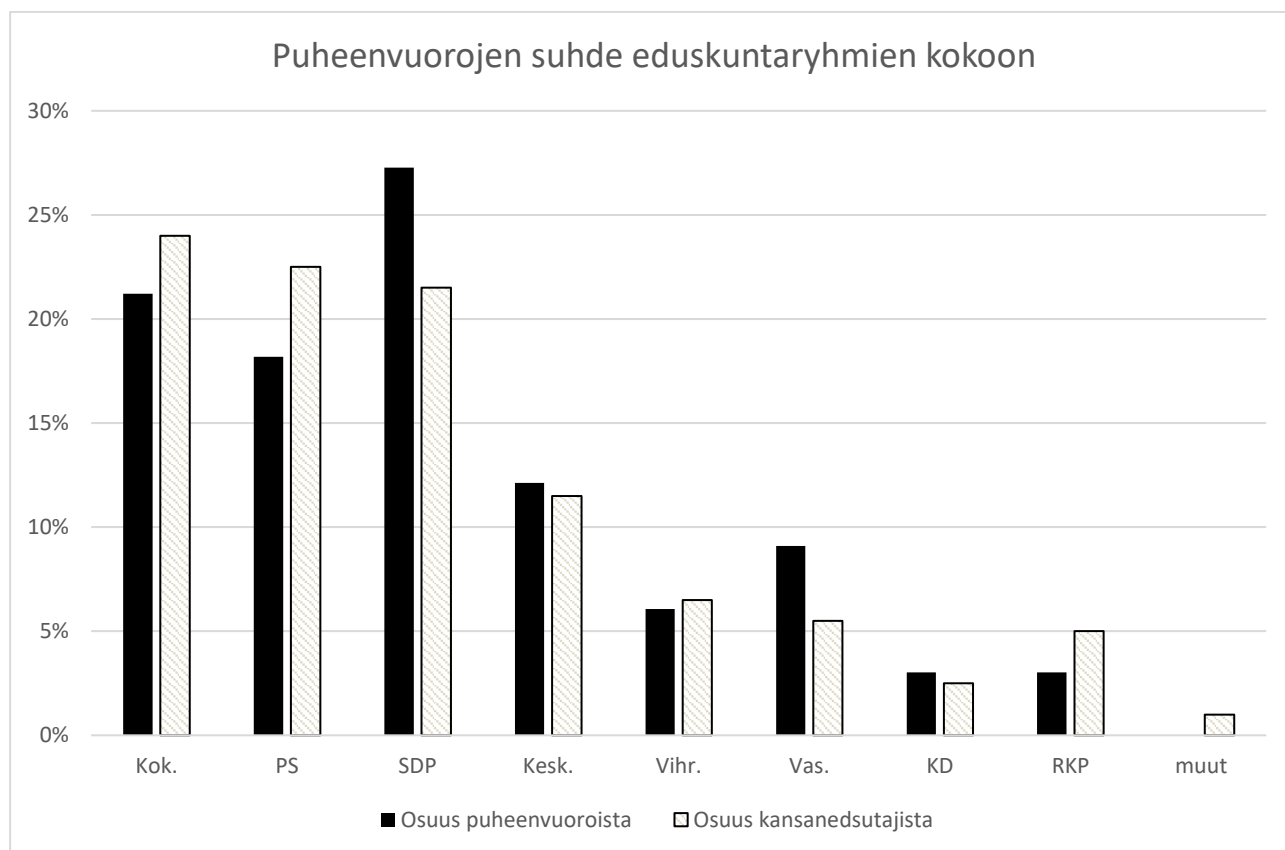
Lainsäädäntöön tähtäävän keskustelun, kuten lähetekeskusteluiden ja varsinaisten käsittelyiden ulkopuolella tapahtuva keskustelu, onkin mielestäni eduskunnan työtä tukevaa keskustelua. Yksi sen keskeisistä merkityksistä on turvata kansanedustajien oikeus puheeseen luoden mahdollisuuksia ilmaista ja kuulla näkemyksiä ajankohtaisista aiheista laajemmin. Etenkin keskustelu on tärkeää sellaisissa tilanteissa, joissa keskustelun aihe ei vaadi suoraa lainsäädäntöä tai se ei ole eduskunnan päätäntävallassa. Erityisen tärkeä mahdollisuus tehdä keskustelualoitteita on oppositiopuolueiden kansanedustajille, joilla vaikutusmahdollisuudet itse lainsäädäntöön ovat pienemmät.

Muita aiheita, joista vuonna 2024 tehtiin keskustelualoitteita ovat muun muassa Gazan tilanne, Ukrainan tilanne, suomalaisen lukutaidon tilanne sekä oppositior ryhmien vaihtoehtobudjetit (Eduskunta 2024). Keskustelussa käytettiin tunnin aikana keskustelualoitteen ensimmäisen allekirjoittajan Timo Harakan esittelypuheenvuoron sekä kahden ministerin vastauspuheenvuorojen lisäksi 30 puheenvuoroa, vähintään yksi jokaisesta yli yhden hengen eduskuntaryhmästä. Puheenvuorot yhtä lukuun ottamatta esitettiin suomeksi. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Vastauspuheenvuorot pitivät liikenne- ja viestintäministeri Lulu Ranne (ps.) ja tiede- ja kulttuuriministeri Sari Multala (kok.). Rajaam aineistoni ulkopuolelle sekä Harakan esittelypuheenvuoron sekä ministereiden vastauspuheenvuorot, sillä niiden painoarvo pidemmän luonteensa vuoksi olisi kohtuuttoman suuri muun aineiston osana. On kuitenkin tunnistettava, että ministerien vastauspuheenvuorojen ulkopuolelle jättäminen jättää pois myös mahdollisuuden tarkastella niiden kautta ilmenevää valtaa diskurssissa sisällä ja sen takana. Toisaalta ministereiden institutionaalinen asema on erilainen kuin kansanedustajan, jolloin ministerien puheenvuorojen ulkopuolelle rajaaminen luo myös selkeämmän institutionaalisen kontekstin aineistolle.

Vaikka aineisto jää esittely- ja avauspuheenvuorot ulkopuolelle rajaamalla verrattain suppeaksi, pidän rajusta silti perusteltuna edellä mainittujen syiden lisäksi siksi, että Fairclough painottaa aineiston tarkoituksenmukaista valintaa, jotta analyysi voidaan tehdä ennemmin syvästi kuin laajasti. Toisaalta Fairclough'n kolmitasoinen diskurssianalyysi kasvaa aineistoa laajemmalle sen vuorovaikutuksen ja kontekstin

tasojen kautta. (Fairclough 2015.) Jäljelle jää 30 kansanedustajien pitämää puheenvuoroa, jotka muodostavat monipuolisen kokonaisuuden, joka antaa kattavan kuvan eduskunnassa käydystä tekoälykeskustelusta.

Kuvio 2: Keskustelussa käytettyjen puheenvuorojen suhde eduskuntaryhmien kokoon. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Puheenvuorot jakautuvat eduskuntaryhmien kesken melko hyvin ryhmien voimasuhteiden mukaan. Puheenvuorojen jakautumisen tarkastelu on mielekästä aineiston kuvailun kannalta, mutta se kertoo myös siitä, kuinka eduskuntaryhmissä nähdään aiheen merkityksellisyys. Ajankohtaiskeskustelun ollessa lainsäädäntökeskustelua vapaampaa, sillä sen päämääränä ei ole laki, saattaa se jäädä monen kansanedustajan aikataulussa taka-alalle. Lisäksi se, kenen ääni kuuluu, on merkittävä tekijä vallan analysoinnissa (Fairclough 2015 mm. 188). Puheenvuoron pitäjä on tämän keskustelun tilanteessa tekstin tuottaja, joka luo vuorovaikutuksen omilla resursseillaan ympäröivän sosiaalisen rakenteen, tässä tapauksessa eduskunnan ja poliittisen keskustelun, välille.

Sekä SDP:n että vasemmistoliiton riveistä esitettiin enemmän puheenvuoroja suhteessa kansanedustajien määrään kuin kahden suurimman hallituspuolueen, kokoomuksen ja perussuomalaisten riveistä. Suhteessa edustajiin melko tasaisia lukemia mitataan niin keskustan, vihreiden kuin kristillisdemokraattienkin eduskuntaryhmistä. Ruotsalaisesta eduskuntaryhmästä esitettiin keskustelussa yksi puheenvuoro, mutta huomionarvoista on, että puheenvuoron piti Ahvenanmaan edustaja Mats Löfström. Hän ei kuulu ruotsalaiseen kansanpuolueeseen, mutta istuu ruotsalaisessa eduskuntaryhmässä, kuten perinteisesti Ahvenanmaan vaalipiiristä valittava edustaja tapaa tehdä. Oman puoleensa, liike nytin, ainoana edustajana toimiva Harry Harkimo ei puhunut keskustelun aikana, kuten ei myöskään oman eduskuntaryhmänsä muodostava Timo Vornanen. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Institutionaalisena kontekstina eduskunta ei ole neutraali rakenne, jossa käydä poliittista keskustelua. Fairclough (2015) näkee institutionaalisen kontekstin sosiaalisten ehtojen määrittäjänä ja puitteiden luojana tekstin tuottamiselle ja toisaalta sen tulkinnalle. Eduskunnassa nämä puitteet ovat erityisen selkeästi näkyvissä, eduskunnan työtä määrittävät useat kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt, esimerkkeinä puheoikeus, joka on rajattu, puheenvuorojen pituutta säädellään ja puhe noudattaa vakiintuneita käytänteitä.

Keskeinen institutionaaliseen ulottuvuuteen liittyvä seikka on parlamentissa esiintyvä jako hallituksen ja opposition välillä. Hallituksen on luontevaa tukea meneillään olevia hankkeita ja politiikan suuntaa, kun opposition on helpompi ottaa vastustava rooli. Toisaalta puolueiden keskinäiset erot muovaavat puhetta eduskunnassa, kokoomuksella on luontevaa osallistua taloudellisten mahdollisuuksien diskurssiin, kun taas vasemmistopuolueille on ominaisempaa ottaa osaa esimerkiksi työn ja sääntelyn diskursseihin. Eduskuntapuhe on myös oma genrensä. Tällä tarkoitetaan sitä, että puhe kuuluu tiettyyn sosiaalisen kielenkäytön luokkaan, jossa jaetaan tietyt tavat toimia ja tyylit puhua. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, Fairclough 2015, 19.)

Eduskuntapuheen genreen tyypillinen selkeä tunnuspiirre esimerkiksi puhutella puhemiestä puheenvuoron aluksi ja viitata toisiin kansanedustajiin titteliä ja sukunimeä käyttäen, ei esimerkiksi etunimellä.

Fairclough (2015) mainitsee sosiaaliset instituutiot sosiaalisen kilvoittelun pääasiallisina paikkoina, joissa poliittisen diskurssin tapauksissa kilpailevat poliittiset diskurssit koettavat saada jalansijaa. Esimerkkinä hän mainitsee Thatcherin ajan Britannian, jossa uusliberaali talousdiskurssi nousi dominoivaksi poliittiseksi diskurssiksi. Samaa ajatusta hyödyntäen voidaan eduskunnan tekoälykeskustelussa nähdä talouden kasvun mahdollisuuksia korostava diskurssi hallitsevana, mutta havainnon pohjalta ei voida tehdä koko yhteiskunnalliseen keskusteluun yleistettävissä olevia päätelmiä.

Lisäksi kotimaiseksi kontekstiksi voidaan katsoa maan talous- ja työllisyystilanne. Keskustelun aikaan Suomen talous ei ollut kasvanut useaan vuoteen eikä kasvua ollut odotettavissa kuluvalle vuodellekaan. (Valtioneuvosto 2024.) Syyskuussa 2024 Suomen työttömyysasteen trendi oli 8,6 %, joka oli vuoden 2023 alusta noussut 1,8 %-yksikköä. (Tilastokeskus 2026.) Suomen työttömyys oli noin 2,5 %-yksikköä Euroopan keskiarvoa korkeampi. (Tilastokeskus 2024.) Tilanteessa, jossa hallitus korostaa julkisen talouden ”sopeuttamisen” tarvetta ja työllisyys sekä pienituloisuus kasvaa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023) ei yhteiskunnan työllisyyden tasoa voi sivuuttaa sosiaalisen kontekstin merkittävänä osana.

Tunnistin diskurssit aineistosta aineistolähtöisesti Fairclough’n (2015) kriittisen diskurssianalyysin periaatteiden mukaisesti siten, että kiinnitin huomiota puheenvuoroissa toistuviin sanavalintoihin, metaforiin, argumentaatiotapoihin, vastakkainasetteluihin ja tekoälylle annettuihin merkityksiin. Lisäksi otin huomioon diskurssien suhteen sosiaaliseen ympäristöönsä ja laajempaan kontekstiin, joka pitää sisällään myös diskurssin suhteen tekoälyyn, sen sääntelyyn ja sitä koskevaan politiikkaan.

Ensimmäisessä vaiheessa luin aineiston useaan kertaan läpi kokonaiskuvan muodostamiseksi. Tämän jälkeen tunnistin puheenvuoroista toistuvia teemoja ja kielellisiä rakenteita. Kiinnitin huomiota erityisesti siihen, miten tekoäly määriteltiin ja millaisia määritteitä siihen liitettiin, sillä määrittely kertoo puhujan suhtautumisesta käsiteltävään teemaan. (Fairclough 2015).

Hyödynsin analyysissä apuna Nvivo 15-ohjelmaa, joka on laadulliseen analyysiin suunniteltu tietokoneohjelma. Nvivo mahdollistaa tekstin katkelmien luokittelun käyttäjän luomiin kategorioihin ja näiden kategorioiden keskinäisen tarkastelun ja vertailun (Lumivero päiväyksetön). Merkitsin puheenvuoroihin, esitettiinkö tekoäly esimerkiksi talouskasvun välineenä, turvallisuushkana, työkaluna vai demokratian ja vallan kysymyksenä. Samalla tarkastelin sitä, millaisia toimijuuksia puheessa rakennettiin. Arvioin esimerkiksi, esitettiinkö tekoälyn kehitys ihmisten ja poliittisten päätösten ohjaamana vai väistämättömänä prosessina.

Fairclough'n (2015) kolmitasoista mallia hyödynsin siten, että jokaisessa tunnistetussa diskurssissa tarkasteltiin erikseen tekstin, vuorovaikutuksen ja sosiaalisen kontekstin tasoja. Tekstitasolla analysoin kielellisiä ominaisuuksia, kuten sanastoa ja argumentaatiota. Vuorovaikutuksen tasolla tarkastelin, miten puheenvuorot suhteutuivat muihin puheenvuoroihin ja poliittiseen ympäristöön. Kontekstin eli sosiaalisen käytännön tasolla yhdistin diskurssit laajempiin ideologisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin, kuten teknologiseen kehitykseen, kansainväliseen kilpailuun, demokratian kriiseihin.

Politisoitumisen tarkastelussa hyödynsin Palosen ym. (2019) ja Zürnin (2020) käsityksiä politisoitumisesta ja depolitisoitumisesta. Näiden avulla tutkin, missä tilanteissa ja missä diskursseissa tekoäly esitettiin poliittisena kysymyksenä ja missä tilanteissa se puolestaan määritettiin tekniseksi tai väistämättömäksi ilmiöksi.

Kotimaisen median tekoälykirjoitukset luovat osaltaan kontekstia eduskunnan tekoälykeskustelulle. Ajankohtaiskeskustelun aikaan syyskuussa 2024 suomalaiset mediat kirjoittivat tekoälystä useita juttuja. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa julkaistiin 13.9.2024 artikkeli tekoälyn mahdollisuuksista terveydenhuollossa (Storås 2024) ja Yle uutisissa 4.9.2024 tekoälyn roolista vaalitiedon hakemisessa. (Naski 2024.)

Laajemmassa kontekstissa keskustelu voidaan nähdä osana eurooppalaista ja koko maailman läpäisevää keskustelua tekoälystä ja luomista ja tuomista tulevaisuusskenaarioista. Keskustelussa nostetaan useaan otteeseen esiin Henna Virkkusen (kok.) mahdollinen valinta Euroopan komission tekoälystä vastaavaksi komissaariksi. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Eurooppalainen päätöksentekokonteksti, jossa tekoälyä koskeva päätöksenteko kuuluu unionille (Euroopan unionin virallinen lehti 2024) ja toimeenpano jäsenmaille, asettaa kansalliset parlamentit tekoälylainsäädännön suhteen alisteiseen asemaan. Omaa toimijuutta ei voida täysimääräisestä rakentaa näiltä osin. Tämä osaltaan voi vaikuttaa siihen, että tekoälykeskustelu ei ole niin politisoitunutta tai politisoivaa kansallisessa parlamentissa.

Euroopan lisäksi globaali konteksti on otettava huomioon, sillä se on merkittävä osa sitä sosiaalista kontekstia, jossa eduskunnassa tekoälykeskustelua käydään. Tekoälyn kehitys on tuonut uuden kilpailun areenan suurvaltojen välille. Toistaiseksi kilpailuareenalla menestystä ovat niittäneet Yhdysvallat ja Kiina, joiden keskinäinen kilvoittelu juontaa juurensa kauemmas historiaan, mutta toisaalta leviää myös tekoälykenttää laajemmalle. Yhdysvallat esimerkiksi kieltää Kiinaan tekoälyn kehityksen kannalta kriittisten sirujen viennin, joista koko maailman tuotannosta huomattavan suuri osa tapahtuu Kiinan havittelemalla Taiwanin saarella. (Momoko 2022.)

Tekoälykilpailuun mukaan on ilmoittautunut myös Eurooppa, mutta toistaiseksi menestystä ei ole tippunut ja kolmas sija on sekin jaettu ilman pronssiottelua. Euroopan ykköstuote generatiivisen tekoälyn sarjassa on ranskalaisen Mistralin Le Chat (suom. Kissa), joka toisinaan toimii kokemuksen perusteella hyvinkin kissamaisesti, silloin kuin itse haluaa juuri niin kuin itse haluaa, eikä niinkään siten, kuin käyttäjä tai kouluttaja toivoisi. Yhdysvaltalaiset kielimallit toimivat enemmän koiramaisesti, kuin kultaiset noutajat, pyrkivät miellyttämään kaikkia ympärillään, toimivat iloisesti ja innokkaasti, pääsääntöisesti käskyjen mukaan. Kiinalaiseen tekoälykehitykseen kuuluu enemmän paimenkoiramainen lähestyminen. Mallit tottelevat isäntäänsä erinomaisesti ja tekevät sen pyytämät tehtävät erittäin mielellään ja tarkasti, mutta tuntemattomille ihmisille esiinnyttäen omistajaa tukeutuen ja oma kova ulkokuori säilyttäen.

Tekoälyn kehittäminen on siis politiikka kansainvälisestikin. Tekoälyn kehittämiseen ohjattavat resurssit ja sen sääntely ovat poliittisia päätöksiä. Toisaalta sen hyödyntäminen sekä muut rajoitukset ovat myös, poliittisten päättäjien suhtautuminen aiheeseen demokratioissa heijastelee myös laajempaa käsitystä ja tahtotilaa.

Kuten koko Fairclough'n (2015) teoksen nimikin, *Language and Power*, korostaa, ovat kieli ja valta erottamattomasti toisiinsa kytkeytyneitä. Hän esittää vallan olevan sekä diskurssin ”takana” että siinä ”sisällä”, eli rakenteissa piilevää ja suoraan tekstistä havaittavaa. Eduskunta kontekstina antaa kiinnostavan kehikon vallan sijaintien analysoinnille, sillä instituutio itsessään sisältää oletuksen vallasta. Perustuslain mukaankin ”[v]altiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.” (Perustuslaki 1999, 2 §.) Valtiovalta on enemmän näkyvää valtaa diskurssissa sisällä: se on säädetty lakiin kenellä ja missä sitä on. Valtaa kuitenkin rajoittaa Euroopan unionin jäsenyys (Raunio 2013, 123). Unionin jäsenyys kuitenkin mahdollistaa toisaalta suomalaisten vaikuttamisen maanosan laajuiseen päätöksentekoon (Ruostetsaari 2013, 80), jota keskustelussakin vaaditaan. Tämä on konkreettinen esimerkki eduskuntapuheiden vuorovaikutuksesta eurooppalaisen tekoälykeskustelun kanssa.

Eduskunnan sisällä valta-asetelmia muodostuu hallituksen ja opposition välille, mutta myös edustajien välille. Eduskunnan merkittävät asemat ovat kuitenkin jakautuneet hallitus - oppositio jakoa laajemmin, esimerkiksi valiokuntien puheenjohtajina on myös oppositiopuolueiden edustajia. (Eduskunta ei päiväystä a.) Suomalaisia eliittejä tutkinut Ilkka Ruostetsaari rajaa rivikansanedustajat poliittisen eliitin ulkopuolelle, mainiten eliitiksi ainoastaan ”vaikutusvaltaisimpien asemien haltijat” eli eduskuntaryhmien puheenjohtajat, valiokuntien puheenjohtajat sekä puhemiehistön. (Ruostetsaari 2014, 67.) Opposition kansanedustaja, joka on eduskuntaryhmänsä tai valiokunnan puheenjohtaja, kuuluu poliittiseen eliittiin, mutta hallituspuolueen rivikansanedustaja välttämättä ei. Tämä kertoo siitä, että eduskunnan sisällä valta-asetelmat eivät ole selvästi yhden jakolinjan kahdelle puolelle jakautuvia, vaan valta ja valtapositiot muodostavat monimutkaisia kuvioita myös eduskunnan sisällä.

5 Analyysi: Mahdollisuuksia, riskejä ja mahdollisia riskejä

Tässä luvussa käsittelen kriittisen diskurssianalyysin käytännön toteutuksen sekä esittelen analyysin vaiheet ja löydökset. Käyn läpi aineistossa esiintyvät diskurssit sekä niiden suhteen toisiinsa sekä ympäröivään maailmaan Fairclough'n (2015) kriittisen diskurssianalyysin mallin mukaan.

Palosen ym. (2019) politisoitumisen määritelmän mukaan tunnistin politisoitumisen kannalta keskeiset puheenvuorot. Niissä tekoäly liitettiin pääosin valtaan, sääntelyyn, demokratiaan, työelämään tai kansalaisten oikeuksiin. Depolitiositumista ilmentäviksi tunnsitin puheenvuorot, joissa tekoäly esitettiin neutraalina teknologisenä asiana tai kansainvälisen kilpailun tai muun ulkoisen tekijän pakottamana välttämättömyytenä, täten poliittisen areenan ulkopuolisina.

Kuten diskurssille tyypillistä, eivät diskurssit esiinny tässäkään aineistossa täysin erillisinä, vaan osain toisiinsa limittyvinä ja osin päällekkäisinä. Sama puheenvuoro saattoi esimerkiksi yhdistää kasvupuheen turvallisuusargumentteihin tai demokratiahuolet tehokkuuspuheeseen. Tämän vuoksi analyysin tavoitteena ei ollut luoda täysin tarkkarajaisia kategorioita, joista vaan yhteen puheenvuoro voisi kuulua.

Aineistossa hahmottuu viisi erillistä diskurssia, jotka voidaan jakaa kahteen päädiskurssiin. Päädiskursseista yleisin on mahdollisuuksien diskurssi, jonka muodostavat kilpailukyvyyn- tuottavuuden- ja hyvinvoinnin diskurssit. Toisena päädiskurssina hahmottuu riskien diskurssi, joka muodostuu suoraan riskit mainitsevasta diskurssista sääntelyn vaatimisen diskurssista. Aladiskurssit esiintyvät usein samaan aikaan puheenvuoroissa, jonka takia diskurssien esittäminen kahdessa päädiskurssissa kuvaa aineistoa kokonaisuutena parhaiten. Taulukossa kaksi on esitetty lukumäärät, kuinka monessa puheenvuorossa kyseinen diskurssi ilmenee sekä esimerkki kyseisestä diskurssista.

Taulukko 2: Diskurssit ja kuinka moni puheenvuoro kuuluu kyseiseen diskurssiin

		Esimerkki	Esiintymis- kertoja
Mahdollisuuksien diskurssi	Kilpailukyky	”Meidän on hyödynnettävä tätä meidän teko-älyosaamista ja tekoälyalustojamme kaikista suurimmalla teholla tässä globaalissa yhteisössä, koska tästä voi tulla meille vielä uusi nokia.”	21
	Tuottavuus	”Mutta kyllä meidän pitää edelleen pitää tähtäimessä, että me ollaan tekoälyn soveltamisessa maailman johtavia maita, ja se on asia, joka on meille äärettömän tärkeää, koska me puhutaan tässä salissa koko ajan tuottavuuden kasvattamisesta.”	8
	Hyvinvointi	”Olen samaa mieltä edellisten puhujien kanssa siitä, että Suomen pitää olla tässä etulinjassa ja asettua hyvän puolelle ja viedä eteenpäin sitä, mitä kaikkea voidaan tehdä hyvinvoinnin eteen.”	4
Riskien diskurssi	Suoraan mainitut riskit	”olen aivan samaa mieltä, että väärä ja valheellinen tieto, jota pystytään tekoälyn avulla levittämään ja tuottamaan, on jopa merkittävin globaaliin turvallisuuteen kohdistuva uhka.”	8
	Sääntelyn vaatiminen	”Mutta nämä hyvät kehitykset eivät tapahdu itsestään, vaan tarvitaan yhteistä sääntelyä ja ymmärrystä siitä, kuinka eri vaikutuksetjut muodostuvat.”	6

(Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Taulukossa 2 on esiteltyä aineistossa esiintyvät diskurssit. Jokaisen diskurssin nimen yhteyteen olen nostanut yhden esimerkin diskurssia edustavasta puheenvuorosta, joka mahdollisimman hyvin havainnollistaa diskurssin sisältöä. Käsittelen seuraavaksi mahdollisuuksien ja riskien diskurssit esitellen niiden sisällön Fairclough’n (2015) kolmitasoisien mallin mukaan, eli tuon esiin diskurssien kielelliset, vuorovaikutukselliset ja kontekstuaaliset ominaisuudet. Fairclough’n kolmitasoisien mallin kautta pystyn havaitsemaan, miten politisointi tai depolitisointi esiintyy milläkin tasolla ja millaisena politiikan suhde tekoälyyn ilmenee diskursseissa.

5.1 Mahdollisuuksien diskurssi

Tekoälyn mahdollisuudet esiintyvät aineistossa kilpailukyvyyn, tuottavuuden ja hyvinvoinnin kasvun diskurssien kautta. Puheenvuoroissa, joissa edellä mainitut diskurssit esiintyvät, ovat monilta osin päällekkäisiä ja lomittaisia, jonka takia käsittelen niitä yhtenä mahdollisuuksien diskurssina.

Mahdollisuuksien diskurssissa tekoäly esitetään ennen kaikkea yhteiskunnan kannalta positiivisena asiana. Mahdollisuuksien diskurssiin kuuluvissa puheenvuoroissa korostuvat markkinoinhin ja positiivisiin talousnäkyymiin liitetyt sanat, kuten “kasvu”, “innovaatio”, “tuottavuus”, “kilpailukyky”, “tehostaminen” ja “mahdollisuus”. Kaikki sanoista esiintyvät positiivisessa valossa. Tekoäly esitetään teknologiana, jonka avulla Suomessa voidaan vahvistaa taloutta, julkisia palveluja ja kansainvälistä asemaansa erityisesti talouden kilpailukyvyyn näkökulmasta. Tekoälyn kehitys myös näyttäytyy väistämättömänä prosessina, jossa Suomen on oltava mukana tai muuten Suomi jää jälkeen. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Mahdollisuuksien diskurssissa on havaittavissa Fairclough'n (2015) kuvaamaa yhteiskunnallista diskurssijärjestystä, jossa markkinaehtoinen talousajattelu on vakiintunut hallitsevaksi kehikseksi. Kuten Fairclough mainitsee Thatcherin ajan Britannian esimerkkinä, dominoiva diskurssi ei voita muita diskursseja väittelyssä, vaan vakiintuu lähtökohdaksi, jota muiden on kommentoitava. (s. 112–113) Mahdollisuuksien diskurssi on juuri tässä asemassa ja riskidiskurssi joutuukin perustelemaan itsensä suhteessa siihen, ei päinvastoin.

Tekstiä analysoitaessa keskeinen kysymys on, miten valta diskurssin takana tulee tekstissä ilmi (Fairclough 2015, 48). Diskurssi hyödyntää voimakkaasti optimisesti tulevaan suhtautuvaa puhetta. Puheessa korostuvat ilmaiset kuten “Suomen on pysyttävä mukana”, “emme voi jäädä jälkeen” ja “tekoäly tarjoaa valtavia mahdollisuuksia”. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Tällaiset ilmaiset rakentavat kuvaa historiallisesta kehityksestä, johon kansallinen politiikka voi lähinnä sopeutua ja siksi sopeutuminen kannattaa tehdä mahdollisimman hallitusti ja nopeasti.

Diskurssissa tekoälyä käsitellään usein pragmaattisesti hallinnollisena ja taloudellisena työkaluna. Julkishallinnon tehokkuuden parantaminen, palveluiden nopeuttaminen ja byrokratian vähentäminen esitetään tekoälyn konkreettisina hyötyinä, kuten myös vaikutukset yritysten mahdollisuuksiin parantaa tuottavuuttaan. Tällöin teknologia näyttäytyy rationaalisena ratkaisuna yhteiskunnallisiin ongelmiin ja näin aihe depolitisoituu (Palonen ym. 2019).

Tekstin tasolla mahdollisuuksien diskurssissa yleinen kielellinen tehokeino on passiivirakenne, joka luo väistämättömyyden vaikutelman häivyttämällä toimijuuden. Esimerkkinä nostan esiin, kuinka Aleksi Jäntti (kok.) toteaa: "On arvioitu, että toimenpiteistä riippuen Suomi voi saavuttaa tekoälyn avulla vuosittaisen talouskasvun 0,7:stä peräti 3,6 prosenttiin." (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Passiivissa esitetylle väitteelle ei esitetä lähdettä eikä eritellä niitä toimenpiteitä, joilla tekoälyn mahdollisuudet talouskasvulle voitaisiin realisoida. "On arvioitu" -rakenne tekee väitteestä epäpersoonaisen tosiasian, jonka alkuperää ei tarvitse perustella. Sama rakenne voidaan havaita myös hallitusohjelmatasolla: Orpon ohjelman avaavassa visiossa esiintyvä lause "Suomi on teknologinen edelläkävijä, joka hyödyntää digitalisaation ja tekoälyn mahdollisuudet täysimääräisesti" (Orpo 2023).

Toinen keskeinen yleinen rakenne on riskien kautta mahdollisuuksia korostava. Tässä tehokeinossa riskipuhe tunnustetaan mutta samalla marginalisoidaan. Esimerkin tarjoaa Miapetra Kumpula-Natri (sd.), joka toteaa: "Pahaankin teknologiaa voi käyttää, mutta ennen kaikkea sen mahdollisuudet ovat hyvässä käytössä." (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Rakenne ei kiistä riskiä, mutta "ennen kaikkea" asettaa riskit toissijaisiksi.

Vielä tarkemmin riskipuheen marginalisointi tapahtuu Antti Kurvisen (kesk.) puheenvuorossa: "Suomessa puhutaan liian riskiperusteisesti tekoälystä. Tekoäly pitää nähdä enemmän mahdollisuutena kuin uhkakuvana, ja me emme voi jäädä tekoälyn kehittämisessä jalkoihin." (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Puheenvuoro nimeää riskiperusteisen puheen haitalliseksi ja esittää sen kilpailukyvyllä haitallisena. Riskidiskurssia ei siis ainoastaan aseteta toissijaiseksi vaan sitä kuvataan aktiivisesti vahingolliseksi. Kaikkonen ei puheenvuorossaan kuitenkaan tunnusta riskejä yhtä vahvasti kuin Kumpula-Natri omassaan, vaan nostaa mahdollisuudet vielä

terävämmäksi kärjeksi argumentissaan. Tämä on myös Palosen (2021) tarkoittamaa depolitisoitumista, jossa tekoälyn kehityksen kriittinen tarkastelu suljetaan pois poliittisen valinnan piiristä.

Vuorovaikutuksen tasolla mahdollisuuksien diskurssi rakentuu suhteessa kansainväliseen teknologiakilpailuun ja innovaatiopolitiikkaan. Kansanedustajien puheenvuoroissa toistuvat viittaukset Yhdysvaltoihin, Kiinaan ja Euroopan unioniin. Suomi asemoidaan pieneksi teknologiavaltioksi, jonka on pysyttävä mukana globaalissa kilpailussa omia vahvuuksiaan kehittämällä ja hyödyntämällä. Diskurssi korostaa talouden merkitystä käyttämällä yritysmaailmasta ja talouspolitiikasta tuttua sanastoa.

Vuorovaikutuksen tasolla mahdollisuuksien diskurssi rakentuu myös vahvasti intertekstuaalisuuden kautta. Tämä ilmenee esimerkiksi vertauskuvissa, joita diskurssi sisältää paljon. Aineistossa toistuu vertausketju, jossa tekoälyä verrataan sähköön tuloon internetiin yleistymiseen. Nämä eivät ole satunnaisia valintoja, vaan sähkö ja internet ovat esimerkkejä teknologioista, joiden kehitystä ei pysäytetty ja jotka muuttivat maailmaa peruuttamattomasti. Vertaukset rakentavat tekoälystä saman logiikan mukaisen välttämättömyyden. Lauri Lyly (sd.) toteaa: "Minulle tekoäly näyttäytyy suuruusluokaltaan kuin sähköön tulona tai internetin tulona" Intertekstuaalisesti diskurssi liittyy myös suomalaisessa politiikassa jo pitkään vallinneeseen teknologiaoptimismiin. (ks. mm. Valtioneuvosto 2022.)

Kontekstin tasolla mahdollisuuksien diskurssi liittyy myös kansainväliseen kilpailuun ja teknokraattiseen ajatteluun. Teknologinen kehitys nähdään kansallisen menestyksen ehtona, jolloin tekoäly näyttäytyy ensisijaisesti talous- ja innovaatiopoliittisena kysymyksenä. Samalla diskurssissa tekoäly depolitisoituu, kun tekoälyn kehitys esitetään luonnollisena ja väistämättömänä prosessina, johon politiikan tehtäväksi jää reagoiminen ja sopeutuminen. Tämä vastaa osaltaan myös Erikssonin (2024) kuvaamaa teknologioiden kehityksen depolitisoitumista. Tekoäly näyttäytyy ulkoisena voimana, jota ei voida pysäyttää vaan, jonka hyödyntämisessä on onnistuttava. Brownin (2015) kehityksen näkökulmasta kyse on tilanteesta, jossa tieteen ja politiikan välinen raja kallistuu teknisen asiantuntijuuden puolelle. Teknologia esitetään neutraalina työkaluna, ei poliittisten valintojen tuloksena. Valta siirretään tekoälyn osalta yrityksille

ja muille tahoille, joiden toivotaan omalla toiminnallaan edesauttavan koko Suomen talouden positiivista kehitystä.

Resurssi on Fariclough'n (2015, 10) mukaan jotakin, millä diskurssia rakennetaan ja jota käytetään diskurssin sisällä usein samoin. Resurssi voi olla yksittäinen sana, lause tai lähde, johon viitataan. Esimerkiksi EU:n tekoälyasetusta käytetään kontekstin tasolla diskursiivina resurssina. Mahdollisuuksien diskurssissa se näyttäytyy kilpailukyyn uhkana, esimerkiksi kun Wallinheimo toivoo: "katsoisimme läpi tämän meidän tekoälystrategian, AI Actin, ja koittaisimme myös tehdä siitä kilpailukykyisen." (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Samaan lakiin vedotaan riskidiskurssissa suojelun perusteena, toimii mahdollisuuksien diskurssissa kehityksen jarrun symbolina.

5.2 Riskien diskurssi

Riskien diskurssi esiintyy aineistossa harvemmin kuin mahdollisuuksien diskurssi. Se esiintyy lähes yksinomaan oppositiopuolueiden, erityisesti vasemmistoliiton, SDP:n ja vihreiden puheenvuoroissa siinä missä mahdollisuuksien diskurssi levittäytyi poliittisesti laajemmalle. Riskien diskurssikaan ei ole yhtenäinen, se sisältää useita alateemoja, jotka ovat työllisyys- ja eriarvoisuusriskit, demokratia- ja turvallisuusriskit sekä ympäristöriskit. Yksittäisiä riskejä en ole kuitenkaan erotellut omiksi diskursseikseen, sillä ne ilmenevät niin kiinteässä yhteydessä toisiinsa vaan nämä muodostavat suorasti mainittujen riskien aladiskurssin. Sääntelyn vaatimisen diskurssi on näistä erillinen aladiskurssi, jossa ilmenee kuitenkin näkemys tekoälystä potentiaalisena riskinä, mutta epäsuoremmin. Yhteisenä nimittäjänä on kyseenalaistaa mahdollisuuksien diskurssin oletukset tai täydentää niitä näkökulmilla, jotka jäävät hallitsevassa diskurssissa katveeseen. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Tekstin tasolla riskien diskurssissa tekoäly näyttäytyy yhteiskunnallisena uhkana tai vähintään vakavana poliittisena haasteena. Kielellisesti diskurssi rakentuu sanojen kuten kuten "uhka", "vaara", "eriarvoisuus" ja "turvallisuus" ympärille, jotka korostavat riskien itsensä lisäksi riskitekijöiden kohteita. Puheenvuoroissa korostuvatkin tekoälyn vaikutukset demokratiaan, työelämään ja kansalaisten oikeuksiin. Tekoälyyn liitetään

huolia informaatiovaikuttamisesta, algoritmisesta syrjinnästä, yksityisyyden suojasta ja suurten teknologiayritysten vallasta. Retorisesti diskurssi rakentuu varoitusten ja kontrollin tarpeen ympärille. Kansanedustajat korostavat, että tekoälykehitys ei saa tapahtua ilman sääntelyä ja demokraattista ohjausta. Tekoälyä ei esitetä neutraalina teknologiana, vaan välineenä, jolla voidaan käyttää valtaa niin poliittisesti, rikollisesti, kuin kansainvälisestikin. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Tekstin tasolla riskien diskurssi rakentuu usein myös myönnytysrakenteen kautta, mutta vastakkaisessa suunnassa kuin mahdollisuuksien diskurssissa. Siinä missä mahdollisuuksien diskurssissa myönnetään riskit ennen kuin ne lykätään syrjään, riskien diskurssissa tunnustetaan usein mahdollisuudet ennen kuin huomio käännetään ongelmiin. Jenni Pitko (vihr.) aloittaa: "Ajattelen, että me ollaan Suomessa varmaan aika laajasti samaa mieltä tekoälyn mahdollisuuksista" (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Tämän jälkeen hän siirtyy käsittelemään tekoälyn negatiivisia ympäristövaikutuksia. Tämä rakenne näyttää myös mahdollisuuksien ja riskien diskurssin vahvan keskinäisen vuorovaikutuksen, jossa molemmissa diskursseissa tunnistetaan toisen olemassaolo ja jopa hyväksytään diskurssin keskeinen sisältö, vaikkei sitä täysin allekirjoitettaisikaan.

Riskien diskurssin sanavalinnat poikkeavat merkittävästi mahdollisuuksien diskurssista. Siinä missä mahdollisuuksien diskurssissa käytetään laajasti positiivisia adjektiiveja, riskien diskurssissa esiintyvät sanat kuten "uhka", "vaara", "eriarvoisuus" ja "valta" rakentavat toisenlaista kuvaa tekoälystä. Pia Lohikoski (vas.) toteaa: "Teknologisen kehityksen ei tarvitse tarkoittaa pelkästään sitä, että työpaikat korvautuvat teknologialla, ihmiset menettävät ansiomahdollisuutensa, eriarvoisuus voi kasvaa, valta keskittyy." (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Puheenvuoro on rakenteeltaan merkityksellinen analyysille, sillä se ei kiistä teknologista kehitystä vaan kyseenalaistaa sen väistämättömäksi oletetut seuraukset. Riskit puolestaan esitetään varmoina. Tässä näkyy riskien diskurssin politisoiva ulottuvuus, se palauttaa tekoälyn kehityksen seuraukset poliittisen valinnan piiriin tavalla, jota mahdollisuuksien diskurssissa ei juuri tehdä.

Sana "demokratia" esiintyy aineistossa ainoastaan SDP:n ja vasemmistoliiton edustajien puheenvuoroissa. Eemeli Peltonen (sd.) nostaa esiin: "Kannan itse huolta niistä uhkakuvista, joita tekoäly muodostaa demokratialle ja tasapainoiselle julkiselle keskustelulle." (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Demokratian mainitseminen on itsessään poliittisesti latautunut teko, sillä se laajentaa tekoälykeskustelun taloudellisista ja teknisistä kysymyksistä yhteiskuntajärjestystä koskeviksi kysymyksiksi. Tämä on Brownin (2015) huolenaiheet-näkökulman mukaista, kun tieteen tuottaman teknologian sivuvaikutukset, kuten demokratiauhat, tuodaan poliittiselle areenalle huolen aiheina.

Hanna Sarkkinen (vas.) tiivistää riskidiskurssin ytimen: "Koska tekoälyä kehitetään usein kaupallisista tai turvallisuusintresseistä käsin, eivät hyvän tekoälyn periaatteet aina välttämättä toteudu. Me emme valitettavasti voi luottaa tekoälyn kehittäjiin hyvántahtoisuuteen, vaan tarvitsemme myös sääntelyä." (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Kiinnostavaa on, että Sarkkisen näkökulma on rakenteellisesti hyvin lähellä Marjatta Stenius-Kaukosen (SKDL) vuonna 1985 esittämää näkemystä, jossa huoli kohdistui tutkimusrahoituksen valumiseen yksityisille yrityksille sotilaallisten ja kaupallisten intressien ajamana. Neljäntymmenen vuoden jälkeen sama huoli toistuu uudessa teknologisessa kontekstissa kertoen riskidiskurssin pitkästä historiasta.

Vuorovaikutuksen tasolla riskien diskurssi rakentuu erityisesti suhteessa kansainvälisiin keskusteluihin tekoälyn sääntelystä ja demokratian kriiseistä. Keskustelussa näkyvät vaikutteet Euroopan unionin tekoälysäädöksestä (2024), sosiaalisen median algoritmikritiikistä ja globaalista huolesta disinformaation leviämisestä. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Näitä samoja huolia käsittelevät muun muassa Cistelecan ym. (2025). Puheenvuoroissa esiintyy myös selkeä vastakkainasettelu teknologiaoptimismin ja kriittisemmän sääntelypuheen välillä. Osa kansanedustajista korostaa innovaatioiden mahdollistamista, kun taas toiset painottavat sääntelyn ja demokraattisen kontrollin tarvetta, jotta innovaatiota ei voitaisi käyttää kansalaisia vastaan.

Vuorovaikutuksen tasolla riskidiskurssissa ilmenee myös jaettu ymmärrys siitä, että tekoälyyn liittyy merkittäviä uhkia, mutta nämä riskit kehystetään eri tavoin riippuen puhujan poliittisesta ja ideologisesta positiosta. Vuorovaikutuksessa muuhun eduskunnan työskentelyyn riskipuhe toimii sekä varoituksena että legitimointikeinona

erilaisille poliittisille tavoitteille. Vasemmiston ja vihreiden edustajat korostavat erityisesti demokratiaan, eriarvoisuuteen, ympäristöön ja työelämään liittyviä riskejä. Esimerkiksi Eemeli Peltonen (sd.) nostaa esiin disinformaation, vaalihäirinnän ja yhteiskunnallisen polarisaation uhkat, kun taas Jenni Pitko (vihr.) painottaa tekoälyn energiankulutusta ja ympäristökuormaa. Riskidiskurssissa riskien vakavuuden katsotaan oikeuttavaan sääntelyn, valvonnan ja yhteiskunnallisen kontrollin.

Riskien diskurssi näyttäytyy myös vuorovaikutuksessa suomalaisen elinkeino- ja työelämän kanssa kansanedustajien omien taustojen ja profiloitumisen kautta. Diskurssissa esiintyvät erilaiset asiantuntijapositiot kuin mahdollisuuksien diskurssissa. Siinä, missä mahdollisuuksien diskurssissa asiantuntijuus rakentuu usein taloudelliseen tai tekniseen osaamiseen viittaamalla, riskien diskurssissa vedotaan rakenteelliseen analyysiin yhteiskunnasta ja suoremmin ideologiseen näkemykseen. Pia Lohikosken (vas.) puheenvuoro sisältää käsitteitä kuten "uudet tuotantoteknologiat", "uusi työnjako" ja "uusi varallisuuden jako", jotka nostavat esiin rakenteita joihin tekoälyn uskotaan vaikuttavan. Nämä resurssit ovat Fairclough'n (2015, 116) tarkoittamalla tavalla ideologisesti latautuneita. Ne heijastavat vasemmistolaista ajatusta, jonka mukaan yhteiskunnan rakenteelliset tekijät ovat esitetyn kritiikin lähtökohtia.

Tieteen ja politiikan rajan rakentaminen näkyy riskidiskurssissa eri tavalla kuin mahdollisuuksien diskurssissa. Tuula Haatainen (sd.) vaatii: "tästä pitäisi olla meillä tutkimusta enemmän ja monitieteisemmin. Me tarvitaan tietoa, jotta me voimme kehittää tekoälyä palvelemaan nimenomaan demokratiaa, avointa yhteiskuntaa ja kestävää kehitystä." (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Velvoittavat rakenteet – "pitäisi olla", "me tarvitaan" tekevät tieteestä politiikan palvelijan. Tässä näkyy Brownin (2015) raja-ajattelun näkökulma käytännössä: poliitikko määrittää, mitä tieteen tulee tuottaa, eikä päinvastoin. Riskidiskurssin edustajat siis pyrkivät politisoimaan tiedettä ja teknologiaa vaatimalla, että tekoälyn kehityksen suunta ei ole annettu vaan valittavissa.

Opposition funktio ajankohtaiskeskustelussa on otettava analyysissa huomioon. Oppositio puolueet käyttivät suhteessa enemmän puheenvuoroja kuin hallituspuolueet, ja riskidiskurssi ilmenee lähes yksinomaan opposition riveissä. Ajankohtaiskeskustelu

on erityisen arvokas oppositiolle juuri siksi, että se ei tähtää lainsäädäntöön vaan mahdollistaa näkemysten esittämisen ilman välitöntä kompromissivelvoitetta (Valtioneuvosto 2025). Riskidiskurssi on siis osittain myös oppositiopolitiikan diskurssi.

Kontekstin tasolla diskurssissa politisoidaan tekoälyä voimakkaasti. Tekoäly esitetään kysymyksenä vallasta, oikeuksista ja yhteiskunnallisesta kontrollista. Teknologian kehitys ei näyttäydy neutraalina, vaan poliittisena prosessina, jonka seurauksista tulee käydä poliittista kamppailua. Diskurssilla ylläpidetään politisoitumista, joka vastaa Palosen ym. (2019) ja Zürnin (2020) käsityksiä politisoitumisesta: tekoäly tuodaan päätöksenteon piiriin ja se pidetään siellä tekemällä siitä poliittisen toiminnan kohde. Diskurssissa korostuu, että tekoälyn kehityksen suunta ei ole ennalta määrätty, vaan siihen voidaan vaikuttaa poliittisilla ratkaisuilla.

Brownin (2015) näkökulmasta riskien diskurssi edustaa erityisesti tiede huolenaiheena - mallia, vaikka siinä ilmenee myös raja-ajattelua. Tekoäly näyttäytyy teknologiana, jonka sivuvaikutukset synnyttävät uusia poliittisia ristiriitoja ja vaativat demokraattista arviointia.

5.3 Yhteenveto diskursseista

Brownin (2015) viitekehyksen konseptit tarjoavat mahdollisuuden tarkastella sitä, miten tekoäly nähdään eduskunnassa osana tieteen ja politiikan välisessä suhteessa, etenkin tilanteissa, joissa sen katsotaan olevan pääosin tieteellinen kysymys. Eduskunnan ajankohtaisskeskustelussa tekoälyä ei kuitenkaan käsitellä ensisijaisesti tieteellisenä kysymyksenä, vaan ennemmin yhteiskuntaan vaikuttavana voimana, johon tulee reagoida. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.)

Ajankohtaisskeskustelussa edustajat eivät ainoastaan kuvaa tekoälyä, vaan rakentavat aktiivisesti käsitystä siitä, millainen tekoälyn rooli tulisi olla suomalaisessa politiikassa ja toisaalta millainen rooli suomalaisilla poliitikoilla tulisi olla tekoälyn soveltamisessa ja käyttöönotossa. Jälkimmäinen tulee esiin esimerkiksi vaatimuksissa, joissa edellytetään, että Suomi vaikuttaa aktiivisesti eurooppalaisen tekoälysääntelyn kehitykseen.

Kontekstin tasolla riskidiskurssin mahdollisuuskurssia pienempi rooli on analyttisesti yhtä kiinnostavaa kuin sen sisältö. Coeckelbergh (2024, 87–88) on todennut, että tekoälyn vaikutukset demokratiaan ja kansalaisten luottamukseen ovat vakavia ja tunnustettuja, mutta eduskunnan tekoälykeskustelussa nämä vaikutukset jäävät selvästi toisarvoisiksi. Tämä ei selity vain sillä, että oppositiolla on vähemmän valtaa, myös monet hallituspuolueiden edustajat tunnistivat riskit mutta kehystivät ne hallittaviksi, ohitettaviksi tai toisarvoisiksi suhteessa mahdollisuuksiin.

Erityisesti riskidiskurssin kannalta kiinnostavaa on myös se, mikä jää siinä sanomatta. Työpaikkojen katoaminen, eriarvoisuuden kasvu ja vallan keskittyminen nimetään riskeiksi, mutta niihin puuttumiseksi ei useimmissa riskidiskurssin puheenvuoroissa esitetä konkreettisia politiikkatoimia. Lohikoski (vas.) on poikkeus esittäessään kansainvälisen digitalouden verotusmahdollisuuksia yhtenä vaihtoehtona. Useimmiten riskidiskurssi jää kuitenkin reagoivaksi eikä aloitteelliseksi. Siinä haastetaan mahdollisuuksien diskurssin oletukset mutta ei rakenna selkeää vaihtoehtoista kehystystä.

Mahdollisuuksien ja riskien diskurssit eivät ole aineistossa täysin erillisiä, vaan ne limittyvät jatkuvasti toisiinsa. Sama kansanedustaja saattaa korostaa sekä tekoälyn taloudellisia hyötyjä että sen turvallisuusriskejä. Diskurssit muodostavat kuitenkin kaksi erilaista tapaa merkityksellistää tekoälyä. Mahdollisuuksien diskurssissa painottuvat talouskasvu, kilpailukyky ja teknologinen kehitys. Riskien diskurssissa korostuvat puolestaan demokratia, turvallisuus ja vallankäyttö. Mahdollisuuksien diskurssi pyrkii usein depolitisoimaan tekoälyä tekniseksi ja väistämättömäksi kehitykseksi kun taas riskien diskurssi politisoi sitä yhteiskunnallisena kysymyksenä.

Keskustelun kokonaisrakennetta hallitsee kuitenkin mahdollisuuksien diskurssi. Vaikka riskit tunnistetaan, tekoälyn kehityksen peruslähtökohtaa ei juuri kyseenalaisteta. Tämä kertoo siitä, että suomalaisessa parlamentaarisessa keskustelussa tekoäly näyttäytyy edelleen ensisijaisesti talous- ja innovaatiopoliittisena mahdollisuutena.

Analyysin perusteella voidaan kuvata eduskunnan tekoälykeskustelun diskurssijärjestys (Fairclough 2015, 61). Mahdollisuuksien diskurssi on hierarkkisesti hallitseva: se ei ainoastaan saa eniten tilaa vaan muokkaa sitä, miten riskidiskurssia on mahdollista

esittää. Riskidiskurssi joutuu tyypillisesti aloittamaan myöntämällä mahdollisuuksien diskurssin lähtökohdat ennen kuin voi esittää omat näkemyksensä. Tämä on Fairclough'n (2015) diskurssijärjestyksen mukaista käytännössä: kerran vakiintunut järjestys uusintaa itsensä myös silloin, kun sitä haastetaan.

Depolitisoituminen on keskustelussa politisoitumista yleisempää ja tapahtuu keskustelussa pääosin tekoälyn markkinaehtoisen kehityksen esittämisenä lähes luonnollisen kaltaisena väistämättömyytenä. Passiivirakenteet, intertekstuaaliset vertaukset teknologian historiallisiin menestystarinoihin ja myönnetyksrakenteet yhdessä rakentavat kuvaa kehityksestä, johon reagoidaan mutta jota ei tarvitse sen enempää ohjata. Tämä siirtää tekoälyn pois poliittisen valinnan piiristä Palosen (2021) määrittelemällä tavalla. Erikssonin (2024) Ruotsia koskeva havainto, jonka mukaan automaation yhteiskunnalliset vaikutukset ovat kysymyksiä, joihin on otettava kantaa poliittisesti, jää suomalaisessa eduskunnan tekoälykeskustelussa pääosin toteutumatta.

Aineistossa esiintyy kuitenkin myös selvää politisoitumista. Erityisesti turvallisuutta, demokratiaa ja valtaa koskevissa puheenvuoroissa tekoäly esitetään poliittisena kysymyksenä, joka edellyttää sääntelyä, kollektiivista päätöksentekoa ja demokraattista kontrollia. (Eduskunta PTK 86/2024 vp.) Politisoituminen tapahtuu kolmella tavalla: ensinnäkin sääntelykysymyksenä, jossa jakolinja on suorin. Oikeisto näkee sääntelyn kilpailukyvyn uhkana, vasemmisto välttämättömyytenä. Toiseksi ideologisena jakolinjana, joka piirtyy diskurssien kautta, tekoälyn markkinaehtoinen kehitys otetaan annettuna mahdollisuuksien diskurssissa, mutta riskidiskurssi haastaa tämän oletuksen. Kolmanneksi tieteen ja politiikan rajan tilannekohtaisena vetämisenä, jossa kansanedustajat vaativat tutkimusta, vetoavat asiantuntijuuteensa ja asemoivat itsensä tiedon kuluttajiksi tai tilaajiksi.

Fairclough'n kolmitasoisien analyysimallin avulla voidaan havaita, että tekoälyä koskevat diskurssit eivät ole vain yksittäisiä puhetapoja, vaan ne rakentuvat osana laajempia yhteiskunnallisia ja ideologisia rakenteita. Keskustelu heijastaa samalla laajempaa muutosta, jossa tekoäly on siirtynyt marginaalisesta teknologiakeskustelusta keskeiseksi poliittiseksi kysymykseksi. Keskustelussa ei

pystytä sivuuttamaan eurooppalaista kehystä, kuten ei kansainvälisen politiikan tuomia tasojakaan. Pääosin keskustelu kuitenkin kietoutuu eduskunnan oman työskentelyn ympärille, jossa toimintakehotteet suunnataan suomalaisille toimijoille, kuten hallitukselle ja Suomen EU-komissaarille.

6 Johtopäätökset

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelin sitä, millaisia diskursseja kansanedustajien puheenvuoroissa esiintyi eduskunnan 17.9.2024 käydyssä ajankohtaiskeskustelussa tekoälystä sekä sitä, miten näissä diskursseissa tekoälyä politisoitiin tai depolitisoitiin. Tutkielman aineistona toimi eduskunnan ajankohtaiskeskustelu ”Tekoäly Suomen tulevaisuuden menestystekijänä ja yhteiskunnallisten haasteiden aiheuttajana”, jota analysoin Norman Fairclough’n (2015) kriittisen diskurssianalyysin avulla tekstin, vuorovaikutuksen ja kontekstin tasolla. Teoreettisen viitekehyksen muodostivat Kari Palosen ym. (2019) politisoitumisen ja depolitisoitumisen käsitteet. Lisäksi tarkastelin Mark Brownin (2015) tieteen ja politiikan suhdetta käsittelevän kehikon avulla tilanteita, joissa

Tutkielman ensimmäinen tutkimuskysymys koski sitä, millaisia diskursseja kansanedustajien puheenvuoroissa esiintyi tekoälystä puhuttaessa. Aineistosta hahmottui kaksi päädiskurssia: mahdollisuuksien diskurssi sekä riskien diskurssi. Mahdollisuuksien diskurssi oli aineistossa hallitseva, siinä tekoäly esitettiin ensisijaisesti kilpailukyvyyn, talouskasvun, tuottavuuden ja julkisten palveluiden kehittämisen välineenä. Tekoäly nähtiin teknologiana, jonka kehitys täytyy tunnustaa Suomessa ja hyödyntää täysimääräisesti. Diskurssissa korostui teknologisen kehityksen väistämättömyys sekä ajatus siitä, että politiikan tehtävä on ennen kaikkea mahdollistaa kehitys ja mahdollistaa siitä saatavien taloudellisten hyötyjen suuruus.

Riskien diskurssi puolestaan rakentui tekoälyn yhteiskunnallisten uhkakuvien ympärille. Siinä korostuivat demokratiaan, työelämään, turvallisuuteen, eriarvoisuuteen ja ympäristövaikutuksiin liittyvät huolet. Riskien diskurssissa tekoälyä ei nähty neutraalina teknologiana, vaan vallankäytön välineenä, jonka kehityksen suuntaan tulisi vaikuttaa poliittisella päätöksenteolla. Riskidiskurssissa korostui vaatimus sääntelystä, demokraattisesta kontrollista ja siitä, että tekoälyn kehityksen yhteiskunnalliset vaikutukset on tuotava poliittisen harkinnan piiriin.

Toinen tutkimuskysymyksistäni koski sitä, miten tekoälyä politisoitiin tai depolitisoitiin tekoälykeskustelun diskursseissa. Tutkielmani keskeinen havainto on, että

mahdollisuuksien diskurssi sisälsi voimakkaita depolitisoivia piirteitä. Tekoälyn kehitys esitettiin usein luonnollisena, väistämättömänä ja kansainvälisen kilpailun sanelemana prosessina, johon Suomen on mukauduttava. Tällöin poliittisen päätöksenteon vaihtoehdot kaventuivat ja tekoälykehitys näyttäytyi enemmän teknisenä välttämättömyytenä kuin jonakin, johon poliittisella toiminnalla voisi vaikuttaa. Riskipuhetta myös marginalisoitiin esimerkiksi esittämällä sääntely tai kriittinen tarkastelu kilpailukyvyllä haitallisena.

Riskien diskurssissa puolestaan aktiivisesti politisoitiin tekoälyä. Kansanedustajat nostivat esiin tekoälyn vaikutuksia työnjakoon, demokratiaan, kansalaisten oikeuksiin ja vallan keskittymiseen. Tekoälykehityksen ei katsottu olevan ennalta määritettyä, vaan riippuvaista poliittisista päätöksistä ja yhteiskunnallisista valinnoista. Tässä näkyi erityisesti Palosen ym. (2019) kuvaama politisoituminen: tekoäly tuotiin julkisen kiistan ja kollektiivisen päätöksenteon piiriin. Riskien diskurssi jäi kuitenkin aineistossa hallitsevan mahdollisuuksien diskurssin varjoon.

Tutkielman metodina käytetty Fairclough'n kriittinen diskurssianalyysi osoittautui toimivaksi tavaksi tarkastella tekoälyä koskevaa parlamentaarista keskustelua. Menetelmä mahdollisti paitsi yksittäisten sanavalintojen ja retoristen rakenteiden tarkastelun, myös niiden kytkemisen laajempaan yhteiskunnalliseen ja poliittiseen kontekstiin. Fairclough'n kolmitasoinen malli auttoi hahmottamaan, miten tekoälyä koskevat merkitykset rakentuvat samanaikaisesti tekstissä, vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Menetelmän vahvuutena oli erityisesti kyky tunnistaa diskurssien välisiä valtasuhteita ja sitä, miten hallitsevat puhetavat rajaavat poliittista keskustelua.

Metodin rajoitteet liittyvät kuitenkin laadulliselle diskurssianalyysille tyypillisesti tulkinnallisuuteen. Diskurssien tunnistaminen ja niiden välisten suhteiden arviointi perustuvat tutkijan tekemiin tulkintoihin, jolloin toinen tutkija voisi painottaa aineistosta erilaisia näkökulmia. Lisäksi kriittinen diskurssianalyysi soveltuu erityisen hyvin merkitysten ja vallan tarkasteluun, mutta sen avulla ei voida tehdä laajoja yleistyksiä esimerkiksi kansanedustajien todellisista motiiveista tai koko suomalaisen poliittisen järjestelmän suhtautumisesta tekoälyyn. Toisaalta metodin monitulkintaisuus

hankaloitti tulkintaa siitä, miten analyysi tulisi käytännössä toteuttaa. Fairclough (2015, 129) tosin itsekin toteaa, että hän esittää oppaan, ei tarkkaa toimintasuunnitelmaa analyysin toteuttamiseen.

Myös aineisto osoittautui tutkielman kannalta kohtuullisen toimivaksi.

Ajankohtaiskeskustelu tarjosi laajan ja moniäänisen aineiston, jossa eri puolueiden kansanedustajat pystyivät käsittelemään tekoälyä suhteellisen vapaasti ilman kytköstä yksittäiseen lakihankkeeseen. Tämä teki näkyväksi erilaisia ideologisia ja poliittisia tapoja tulkita tekoälyn aiheuttamaa muutosta yhteiskunnassa. Aineiston vahvuutena oli myös sen ajankohtaisuus, sillä keskustelu käytiin pian EU:n tekoälyasetuksen hyväksymisen jälkeen aikana, jolloin tekoäly oli vahvasti esillä julkisessa keskustelussa.

Aineiston koko ei osoittautunut haasteeksi tutkielman kannalta, mutta aineiston rajallisuuden suhteen on huomioitava, että tutkielma tarkastelee vain yhtä keskustelua yhdessä institutionaalisessa kontekstissa. Eduskunnan täysistuntopuhe on erityinen poliittisen viestinnän muoto, jossa puheenvuoroilla on myös puoluepoliittinen ja strateginen funktio. Tämän vuoksi aineisto ei välttämättä kerro suoraan siitä, miten kansanedustajat henkilökohtaisesti suhtautuvat tekoälyyn tai miten tekoälyä käsitellään esimerkiksi valiokunnissa, hallinnon valmistelutyössä tai puolueiden sisäisessä keskustelussa.

Politisoitumisen teoria osoittautui tutkielmassa erityisen hyödylliseksi välineeksi tekoälykeskustelun poliittisuuden tarkasteluun. Palosen ym. (2019) käsitteellistys auttoi hahmottamaan, milloin tekoäly esitettiin poliittisen toiminnan kohteena ja milloin se puolestaan kehystettiin tekniseksi tai väistämättömäksi kehityskuluksi. Teoria toimi hyvin erityisesti depolitisoivien puhetapojen tunnistamisessa. Tutkielmassa kävi ilmi, että juuri teknologisen väistämättömyyden puhe on keskeinen tapa rajata tekoälyä poliittisen keskustelun ulkopuolelle.

Brownin (2015) tieteen ja politiikan suhdetta käsittelevä kehikko täydensi politisoitumisen teoriaa. Erityisesti raja-ajattelun ja tiede huolenaiheena -näkökulmien avulla oli mahdollista tarkastella sitä, miten kansanedustajat vetivät rajoja teknisen asiantuntijuuden ja poliittisen päätöksenteon välille. Mahdollisuuksien diskurssissa tiede ja teknologia näyttäytyivät usein politiikan ulkopuolisina toimijoina, riskien

diskurssissa puolestaan tiede nähtiin poliittisen ohjauksen kohteena ja tekoälykehityksen vaikutukset yhteiskunnallisina huolenaiheina. Brownin kehikko osoittautui erityisen käyttökelpoiseksi tilanteissa, joissa tekoälyn tekninen luonne ja sen poliittiset vaikutukset limittyivät toisiinsa.

Tutkielma osoittaa, että suomalaisessa eduskuntakeskustelussa tekoälyä ei käsitellä pelkästään teknologisenä kysymyksenä, vaan siihen liittyy vahvoja poliittisia merkityksiä ja valtasuhteita. Samalla keskustelua hallitsee teknologiaoptimismi, jossa tekoälyn kehitys esitetään ensisijaisesti kilpailukyyn ja talouskasvun näkökulmasta. Riskit tunnistetaan, mutta ne jäävät usein toissijaisiksi suhteessa taloudellisen kehityksen tavoitteisiin.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi kiinnostavaa tarkastella tekoälykeskustelua pidemmällä aikavälillä ja vertailla eri hallituskausien diskursseja toisiinsa. Näin voitaisiin analysoida tarkemmin sitä, miten tekoälyn poliittinen asema on muuttunut suomalaisessa politiikassa. Lisäksi laaja vertaileva tutkimus eri maiden parlamenttien välillä tarjoaisi mahdollisuuden tarkastella, millaisena tekoälykeskustelu näyttäytyy erilaisissa poliittisissa kulttuureissa. Myös puolueiden välisten erojen tarkempi analyysi olisi perusteltua, sillä tässä tutkielmassa puoluekohtaiset erot jäivät osittain laajemman diskurssitarkastelun varjoon.

Toinen kiinnostava jatkotutkimuksen kohde olisi tekoälyn käsittely muissa poliittisissa instituutioissa, kuten valiokunnissa, ministeriöissä tai Euroopan unionin tasolla. Parlamentaarin täysistuntokeskustelu tarjoaa vain yhden näkökulman siihen, miten tekoälyä politisoidaan. Lisäksi olisi mahdollista tutkia tekoälykeskustelun suhdetta mediaan ja teknologia-alan toimijoihin sekä sitä, miten yritysmaailman käyttämä kieli vaikuttaa poliittiseen puheeseen. Myös tekoälyn ympäristövaikutukset ja työn murrokseen liittyvät kysymykset tarjoavat aiheita jatkotutkimukselle, sillä ne nousivat aineistossa esiin, mutta jäivät hallitsevan kilpailukyky- ja kasvupuheen marginaaliin.

Tekoälyä koskeva poliittinen keskustelu tulee todennäköisesti kasvamaan tulevina vuosina teknologian kehittyessä edelleen nopeasti. Siksi on tärkeää tarkastella kriittisesti sitä, millaisin puhetavoin tekoälyä yhteiskunnassa käsitellään ja millaisia poliittisia vaihtoehtoja nämä puhetavat mahdollistavat tai sulkevat pois.

Lähteet

Eduskunnan pöytäkirja PTK 75/1985 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 78/2015 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 33/2016 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 45/2016 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 54/2016 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 59/2016 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 61/2016 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 98/2016 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 123/2016 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 134/2016 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 137/2016 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 73/2017 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 22/2024 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 86/2024 vp.

Eduskunnan pöytäkirja PTK 50/2025 vp.

Abdalla, M., Alam, M., & Vohra, P. (2020). The de-democratization of AI: Deep learning and the compute divide in artificial intelligence research. arXiv:2010.15581.

Acemoglu, D. (2021). Harms of AI., National Bureau of Economic Research Working Paper No. 29247. doi.org/10.3386/w29247

Arribas-Ayllon, M. and Walkerdine, V. (2017). 'Foucauldian discourse analysis', teoksessa The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology. 2. painos. Lontoo: SAGE, s. 110–123.

Blommaert, J. (2005). *Discourse. A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brown, M. (2015). Politicizing science: conceptions of politics in science and technology studies. *Social Studies of Science*. 45(1). s.3–33. doi.org/10.1177/0306312714556694.

- Burton, J., Lopez-Lopez, E., Hechtlinger, S. ym. (2024). How large language models can reshape collective intelligence. *Nature Human Behaviour*. 8, s. 1643–1655.
doi.org/10.1038/s41562-024-01959-9.
- Burton, J. (2023). Algorithmic extremism? The securitization of artificial intelligence (AI) and its impact on radicalism, polarization and political violence. *Technology in Society*. 75 (102262). doi.org/10.1016/j.techsoc.2023.102262.
- Chiappetta, A. (2023). Navigating the AI frontier: European parliamentary insights on bias and regulation, preceding the AI Act. *Internet Policy Review*. 12 (4), s. 1-26. doi.org/10.14763/2023.4.1733.
- Chilton, P., & Schäffner, C. (2011). Discourse and politics. Teoksessa T. A. Van Dijk (toim.) *Discourse and politics*. s. 303-330. 2 painos. Lontoo: SAGE Publications.
- Cihon, P., Schuett, J. and Krakovna, V. (2023). Corporate governance of artificial intelligence in the public interest. *IEEE Transactions on Technology and Society*. 4(2), s. 106–115. doi.org/10.1109/TTS.2023.3257819
- Cistelecan, A., Rogozanu, C., Marincea, A., ym. (2025). The global polycrisis and the Romanian elections of 2024. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 33 (1), s. 167–179. doi.org/10.1080/25739638.2025.2482389.
- Coeckelbergh, M. (2024). *Miksi tekoäly nakertaa demokratiaa ja mitä sille voidaan tehdä*. Helsinki: Terra Cognita.
- Eduskunta. (ei päiväystä a). *Valiokunnat*. Suomen eduskunnan verkkosivut. Saatavana: <https://www.eduskunta.fi/kansanedustajat-ja-toimielimet/valiokunnat> [Viitattu 18.4.2026].
- Eduskunta. (ei päiväystä b). *Kansanedustaja, henkilösivu*. Suomen eduskunnan verkkosivut. Saatavana: <https://www2.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1408.aspx> [Viitattu 18.4.2026].
- Eduskunta. (ei päiväystä c). Haku: Valtiopäiväasiat ja -asiakirjat. Helsinki: Suomen eduskunta. Saatavana: <https://www2.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/Vaskiresults.aspx> [Viitattu 19.5.2026]

- Eduskunta. (2024). *Keskustelualoitteet*. Suomen eduskunnan verkkosivut. Saatavana: <<https://www2.eduskunta.fi/FI/valtiopaivaasiat/Sivut/keskustelualoitteet.aspx>> [Viitattu 19.4.2026].
- Eureka-verkosto. (ei päiväystä). *About us*. Saatavana: <<https://www.eurekanetwork.org/about-us/>> [Viitattu 1.3.2026].
- Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto. (2024). Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2024/1689, annettu 13 päivänä kesäkuuta 2024, tekoälyä koskevista yhdenmukaistetuista säännöistä ja asetusten (EY) N:o 300/2008, (EU) N:o 167/2013, (EU) N:o 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 ja (EU) 2019/2144 sekä direktiivien 2014/90/EU, (EU) 2016/797 ja (EU) 2020/1828 muuttamisesta (tekoälysäädös). Euroopan unionin virallinen lehti, L 2024/1689. Saatavana <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689>>.
- Euroopan unioni. (2012). Treaty on the Functioning of the European Union, OJ C 326, 26 Lokakuuta 2012. Saatavana: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>> [Viitattu 19.5.2026]
- Fairclough, I., & Fairclough, N. (2012). *Political discourse analysis: A method for advanced students*. Lontoo: Routledge.
- Fairclough, N. (2015). *Language and Power*. 3. painos. Lontoo: Routledge.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse*. 3. painos. Lontoo: Routledge.
- Fairclough, N. (1993). Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities. *Discourse & Society*, 4 (2), s. 133–168. doi.org/10.1177/0957926593004002002.
- Finlex. (2000). *Eduskunnan työjärjestys 40/2000*. Saatavana: <<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2000/40>>.
- Goldmann, A. (2024). AI in the German Bundestag: On the relationship between the rhetoric of evidence-based policymaking and artificial intelligence. *Proceedings of the 25th Annual International Conference on Digital Government Research*, s. 288–294. doi.org/10.1145/3657054.3657254.
- Grohmann, R. & Araújo, W. (2021). Beyond Mechanical Turk: the work of Brazilians on global AI platforms. Teoksessa Verdegem, P. (toim.) *AI for Everyone? Critical*

- Perspectives. Lontoo: University of Westminster Press, ss. 247–266.
<https://doi.org/10.16997/book55.n>
- Hacker, P., Engel, A., & Mauer, M. (2023). Regulating ChatGPT and other Large Generative AI Models. *Proceedings of the 2019 2nd International Conference on Control and Robot Technology*. 1112–1123. doi.org/10.1145/3593013.3594067.
- Herring, E. & Robinson, P. (2003). Too polemical or too critical? Chomsky on the study of the news media and US foreign policy, *Review of International Studies*. 29(4), s. 553–568. doi.org/10.1017/S0260210503005539.
- Hofmann, V., Kalluri, P.R., Jurafsky, D. and King, S. (2024). AI generates covertly racist decisions about people based on their dialect. *Nature*, 633(8028), ss. 147–154. doi.org/10.1038/s41586-024-07856-5.
- Howard, A. & Borenstein, J. (2018). The Ugly Truth About Ourselves and Our Robot Creations: The Problem of Bias and Social Inequity. *Sci Eng Ethics*. 24(5):1521–1536. doi.org/10.1007/s11948-017-9975-2.
- Jasanoff, S. (2007). *Designs on Nature: Science and Democracy in Europe and the United States*. Princeton: Princeton University Press.
- Jasanoff, S. (2003). Technologies of Humility: Citizen Participation in Governing Science. *Minerva* 41, 223–244. doi.org/10.1023/A:1025557512320.
- Jasanoff, S., & Simmet, H. R. (2017). No funeral bells: Public reason in a ‘post-truth’ age. *Social Studies of Science* 47 (5), 751–770.
doi.org/2443/10.1177/0306312717731936.
- Johnstone, B. (2018). *Discourse Analysis*. 3. painos. Hoboken: Wiley-Blackwell.
- Jørgensen, M., & Phillips, L. J. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. Lontoo: Sage Publications.
- Koistinen, J. (2025). *Tekoäly politiikan areenalla: Diskurssianalyysi tekoälyä koskevista keskusteluista eduskunnassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kress, G. (1989). History and language: Towards a social account of linguistic change. *Journal of Pragmatics*, 13 (3), s. 445–466. [doi.org/10.1016/0378-2166\(89\)90065-9](https://doi.org/10.1016/0378-2166(89)90065-9).
- Lemke, N., Trein, P., Varone, F. (2024). Defining artificialintelligence as a policy problem: A discourse network analysis from Germany. *European Policy Analysis*. 10 (2), 162–187. doi.org/10.1002/epa2.1203.

- Lumivero. (ei päiväystä). NVivo: Qualitative data analysis software. Lumivero.
 Saatavana: <<https://lumivero.com/products/nvivo/>> [Viitattu 19.4.2026].
- Maati, A., Edel, M., Saglam, K., ym. (2024). Information, doubt, and democracy: how digitization spurs democratic decay. *Democratization*, 31(5), s. 922–942.
doi.org/10.1080/13510347.2023.2234831.
- Maciejewska, J. (2024). X[X-postaus]. X, 29. maaliskuuta 2024. Saatavissa:
 <<https://x.com/AuthorJMac/status/1773679197631701238>>.
- Mar, B. (2023). A Short History Of ChatGPT: How We Got To Where We Are Today.
Forbes. 19.5.2023. Saatavana:
 <<https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2023/05/19/a-short-history-of-chatgpt-how-we-got-to-where-we-are-today/>> [Viitattu 19.5.2025].
- Morosoli, S., Kieslich, K., Resendez, V., Van Drunen, M. (2025). AI governance in the spotlight: an empirical analysis of Dutch political parties' strategies for the 2023 elections. *Journal of Information Technology & Politics*. s. 1–16.
doi.org/10.1080/19331681.2025.2504519.
- Mokomo, S. (2022). Taiwan's TSMC as a Focal Point of US-China High-Tech Conflic.
Asia-Pacific Review. 29 (1). doi.org/10.1080/13439006.2022.2055407.
- Naski, M. (2024). Kysyitkö tekoälyltä Yhdysvaltain vaaleista? Vastaus saattoi johtaa harhaan. *Yle Uutiset* -verkkosivu. 5.9.2024. Saatavana: <<https://yle.fi/a/74-20108290>> [Viitattu 28.4.2026].
- OpenAI (2022). ChatGPT. OpenAI. Saatavana: <<https://openai.com/fi-FI/index/chatgpt/>> [Viitattu 14.5.2026].
- Palonen, K., Wiesner, C., Selk, V., Kauppi, N., ym. (2019). Rethinking Politicisation.
Contemporary Political Theory, 18 (2), s. 248–281. doi.org/10.1057/s41296-019-00326-y.
- Palonen, K. (2021). Politicisation as a Speech Act: A Repertoire for Analysing Politicisation in Parliamentary Plenary Debates. Teoksessa Haapala, T. ja Oleart, Á. (toim.) *Tracing the Politicisation of the EU*. Lontoo: Springer International Publishing, s. 67–90.
- Pekonen, K. (2011). *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino.

- Parinandi, S., Crosson, J., Peterson, K., & Nadarevic, S. (2024). Investigating the politics and content of US State artificial intelligence legislation. *Business and Politics*. 26 (2), 240–262. doi.org/10.1017/bap.2023.40.
- Parlamenttienvälinen liitto. (2025). Parliamentary actions on AI policy. 25.9.2025. Saatavana: <<https://www.ipu.org/impact/democracy-and-strong-parliaments/artificial-intelligence/parliamentary-actions-ai-policy#S>> [Viitattu 10.1.2026]. doi.org/10.2307/2111797.
- Pietikäinen, S. ja Mäntynen, A. (2019). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Raiaan, M., Mukta, S., Fatema, K., ym. (2024). A review on large language models: architectures, applications, taxonomies, open issues and challenges. *IEEE Access*. (12), s. 26839 - 26874. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2024.3365742>.
- Raunio, T. (2013). Monitasoinen Eurooppa: Kansalaisten vai valtioiden yhteisö? Teoksessa Forsberg, T. ja Raunio, T. (toim.) *Politiikan muutos*. Tampere: Vastapaino.
- Ruostetsaari, I. (2013). Suomen poliittinen järjestelmä: Valtasuhteiden muutokset 1990-luvun alun jälkeen. Teoksessa Forsberg, T. ja Raunio, T. (toim.) *Politiikan muutos*. Tampere: Vastapaino.
- Ruostetsaari, I. (2014). *Vallan sisäpiirissä*. Tampere: Vastapaino.
- Roberge, J., Morin, K., & Senneville, M. (2019). Deep learning's governmentality: The other black box. Teoksessa Sudmann, A. (toim.) *The democratization of artificial intelligence: Net politics in the era of learning algorithms*. Biefeld: Transcript Verlag.
- Russell, S. J., & Norvig, P. (2020). *Artificial intelligence: A modern approach*. 4. painos. Lontoo: Pearson.
- Rohracher, H. (2015). Science and Technology Studies, History of. Teoksessa Smelser, N. & Baltes, B. (toim.) *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Linköping: Linköping University / Elsevier.
- Sengul, K. (2019). Critical discourse analysis in political communication research: a case study of right-wing populist discourse in Australia. *Communication*

Research and Practice, 5 (4), s. 376–392.

doi.org/10.1080/22041451.2019.1695082.

Storås, N. (2024). *Vaivaton vastaanotto*. Helsingin Sanomat -verkkosivu. 13.9.2024.

Saatavana: <<https://www.hs.fi/visio/art-2000010672504.html>> [Viitattu 28.4.2026].

Susser, D., Roessler, B., & Nissenbaum, H. (2019). Technology, autonomy, and manipulation. *Internet Policy Review*, 8 (2), s. 1–22.

doi.org/10.14763/2019.2.1410.

Suter, V., Ma, C., Pöhlmann, G., & Meckel, M. (2025). When politicians talk AI: Issue-frames in parliamentary debates before and after ChatGPT. *Policy & Internet*. Julkaistu ennakoon verkossa. doi.org/10.1002/poi3.70010.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2023). *Vuoden 2024 sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö & Valtiovarainministeriö. Saatavana:

<https://stm.fi/documents/1271139/148062577/V+2024+sosiaaliturvamuutosten+yhteisvaikutukset_muistio.pdf/24e8c11e-78cb-bf3e-6018-ad80359fb45a> [Viitattu 17.4.2026].

Tallberg, J., Erman, E., Furendal, M., ym. (2023). The global governance of artificial intelligence: next steps for empirical and normative research. *International Studies Review*. 25 (3). doi.org/10.1093/isr/viad040.

Toreini, E., Aitken, M., Coopamootoo, K., ym. (2019) The relationship between trust in AI and trustworthy machine learning technologies. arXiv preprint arXiv:1912.00782. doi.org/10.48550/arXiv.1912.00782.

Tilastokeskus. (ei päiväystä). *Työttömyysaste*. Tilastokeskuksen verkkosivu. Saatavana: <<https://stat.fi/fi/indikaattori/tyottomyysaste>> [Viitattu 16.4.2026].

Tilastokeskus. (2024). EU:n työmarkkinat pääosin nousujohteisia – Suomessa työttömyyden kasvu selvää. *Tieto&trendit*. Saatavana: <<https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2024/eun-tyomarkkinat-paaosin-nousujohteisia-suomessa-tyottomyyden-kasvu-selvaa>> [Viitattu 19.4.2026].

Tuominen, H., & Neittaanmäki, P. (2019). *Tekoälyn perusteita ja sovelluksia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Tuovinen, S. (2025). *Tekoälypolitiikka vallan kenttänä: Tekoälyn diskursiiviset subjektiasemat Suomen tekoälystrategioissa 2017–2023*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Van Dijk, T.A. (2011). Discourse and ideology. Teoksessa Van Dijk, T.A. (toim.) *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. Lontoo: SAGE Publications.
- Van Dijk, T.A. (2015). Critical Discourse Analysis. Teoksessa D. Tannen, H.E. Hamilton & D. Schiffrin (toim.) *The Handbook of Discourse Analysis*, 2. painos. New York: John Wiley & Sons, pp. 466–485.
- Van Dijk, T.A. (1989). New developments in discourse analysis (1978–1988). *Journal of Interdisciplinary literary studies*. 1, s. 119-145.
- Valtioneuvosto. (2015). *Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvosto. (2018). *Valtioneuvoston selonteko tietopolitiikasta ja tekoälystä (VNS 7/2018 vp)*. Eduskunta. Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_7+2018.pdf.
- Valtioneuvosto. (2019). *Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:25. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvosto. (2019). *Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvosto. (2022). *Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko (VNS 16/2022 vp)*. Valtioneuvosto. Saatavana: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_16+2022.pdf.
- Valtiovarainministeriö. (2024). *Taloudellinen katsaus, kesä 2024*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2024:38. Helsinki: Valtiovarainministeriö. Saatavana:

<<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/5f8c40ec-b6f7-4ebd-8a72-9bf1ddb450b1/content>>.

Valtiovarainministeriö. (päiväämätön). *Tekoäly ja kehittyvät teknologiat*. Saatavilla:

<<https://vm.fi/tekoaly-ja-kehittyvat-teknologiat>>.

Wang, S., Zhu, T., Liu, B., ym. (2025). Unique security and privacy threats of large language models: A comprehensive survey. *ACM Computing Surveys*, 58 (4), Artikkel 83,. doi.org/10.1145/3764113.

Wiesner, C., Haapala, T. & Palonen, K. (2017). *Debates, Rhetoric and Political Action*. Lontoo: Palgrave Macmillan.

Wilson, R. (2000). The Many Voices of Political Culture: Assessing Different Approaches. *World politics* 52 (2) s. 246–273.

Wodak, R., & Meyer, M. (2016). *Methods of critical discourse studies*. 3. painos. Lontoo: SAGE Publications.

Zukerstein, J. (2014). Legitimizing the u.s. foreign policy towards authoritarian regimes: a framework for analysis. *European Scientific Journal*. 2. s. 1857–7881.

Züger, T., & Asghari, H. (2023). AI for the public. How public interest theory shifts the discourse on AI. *Ai & Society*. 38 (2) s. 815–828. [doi-org.ezproxy.utu.fi:2443/10.1007/s00146-022-01480-5a](https://doi.org.ezproxy.utu.fi/2443/10.1007/s00146-022-01480-5a).

Zürn, M. (2019). Politicization compared: at national, European, and global levels. *Journal of European Public Policy*. 26(7), s. 977–995. doi.org/10.1080/13501763.2019.1619188.